

Lapsiperheköyhyyden ulottuvuuksia aikuissosiaalityössä
– Työikäisiä kohtaavien ammattilaisten havaintoja

Annika Tiilikainen

Erikoissosiaalityöntekijän koulutus

Aikuissosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus -
erikoisala (2023–2025)

Tieteellis-käytännöllinen lopputyö

Lapin yliopisto

Kevät 2025

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Lapsiperheköyhyyden teoreettisia ulottuvuuksia.....	3
2.1 Miten määritellä lapsiperheköyhyyttä?	3
2.2 Lapsiperheet aikuissosiaalityön asiakkaina.....	6
3. Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi	8
3.1 Rakenteellinen sosiaalityö.....	8
3.2 Sosiaalinen raportointi	10
4. Tutkimuksen toteuttaminen	12
4.1 Tutkimustehtävä.....	12
4.2 Aineistona tiedonkeruulomakkeen vastaukset	12
4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	13
4.4 Tutkimuseettiset kysymykset	16
5. Haavoittavien elämäntilanteiden yhteenkietoumat	17
5.1 Yleiskatsaus aineistoon	17
5.2 Lapsiperheköyhyyden taustatekijät	22
5.3 Vanhempien palvelutarpeet.....	25
5.4 Ammattilaisten esittämät ratkaisu- ja kehittämissuhteet.....	31
6. Pohdinta	34
Lähteet.....	36
Liitteet.....	42
Liite 1: Tutkimustiedote	42
Liite 2: Tiedonkeruulomake	44

Kuviot

Kuvio 1. Esimerkki alkuperäisilmaisujen pelkistyksistä ja teemoihin jaottelusta.....	15
Kuvio 2. Täytätkö lomaketta yksin vai tiiminä tai työryhmänä.....	18
Kuvio 3. Koskeeko vastauksesi koko Helsinkiä vai jotain tiettyä aluetta tai alueita.....	18
Kuvio 4. Vastausten jakautuminen alueittain	19
Kuvio 5. Koskeeko vastauksesi ilmiötä, useampaa lasta tai perhettä vai yksittäistä lasta tai perhettä.....	20
Kuvio 6. Miten usein havainto tai ilmiö näkyy työssäsi.....	21
Kuvio 7. Onko havaitsemasi asia tai ilmiö mielestäsi lisääntynyt tai vähentynyt viimeisen 12 kk aikana	21
Kuvio 8. Lapsiperheköyhyyden taustatekijät.....	22
Kuvio 9. Lapsiperheköyhyyden taustalla olevia elämäntilanteita	23
Kuvio 10. Lapsiperheköyhyyden ulottuvuudet.....	26
Kuvio 11. Vanhempien palvelutarpeet	27
Kuvio 12. Vastaajien ratkaisu- ja kehittämisehdotukset.....	31

1. Johdanto

Lapsiperheköyhyys on moniulotteinen sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ongelma, joka tuottaa hyvinvoinnin vajeita ja heikentää sekä lasten että vanhempien ihmisoikeuksien toteutumista. Lapsuuden aikaisen perheen heikon taloudellisen tilanteen on havaittu olevan myöhemmin lasten elämässä yhteydessä esimerkiksi heikompaan koulumenestykseen, mielenterveysongelmiin, työttömyyteen ja ylivelkaantumiseen (Ristikari ym. 2018, Bask ym. 2021, Lallukka ym. 2019, Hiilamo ym. 2021). Lapsiperheköyhyyttä voidaan tarkastella useista eri näkökulmista, esimerkiksi poliittisen päätöksenteon, palvelujärjestelmän, ihmisoikeuksien toteutumisen tai köyhyyskokemusten kautta.

Lapsiperheköyhyyttä on tutkittu paljon sekä kansainvälisesti että kansallisella tasolla. Merkittävä osa tutkimuksesta käsittelee lapsiperheköyhyyttä lasten näkökulmasta, esimerkiksi tarkastelemalla köyhyyden vaikutuksia lapsiin tai lasten kokemuksia köyhyydestä (ks. esim. Bradshaw 2015, Hakovirta & Rantalaiho 2012). Tämä on tärkeää, jotta pystyisimme paremmin tukemaan lapsia ja ennaltaehkäisemään köyhyyden vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja kehitykseen. On kuitenkin myös yhtä lailla tärkeää selvittää, miten köyhyys vaikuttaa perheen vanhempiin ja miten heitä voitaisiin tukea paremmin. Köyhissä perheissä positiivisen vanhemmuuden on esimerkiksi todettu olevan yhteydessä lapsen parempaan koulumenestykseen. Lisää tutkimusta tarvitaan kuitenkin sen suhteen, millaisten prosessien kautta köyhyys ja huono-osaisuus vaikuttavat vanhemmuuteen. (Kiernan & Mensah 2011, 326, 328–329.)

Tässä aikuissosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen erikoistumisopintojen lopputyössä tarkastelen, miten lapsiperheköyhyys näkyy Helsingissä työikäisiä kohtaavien aikuissosiaalityön ammattilaisten työssä. Kysyn, millaisia elämäntilanteita lapsiperheköyhyyden taustalla on, millaisia palvelutarpeita perheen vanhemmilla on ja miten niihin voitaisiin vastata nykyistä paremmin. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille perheen vanhempia kohtaavien sosiaalihuollon ammattilaisten havaintoja, ja tätä kautta täydentää aiempaa lapsiin kohdistuneen tutkimuksen tuottamaa tietopohjaa.

Tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi palvelujen tai työkäytäntöjen kehittämisessä tai resurssien kohdentamisessa. Teoreettisesti tutkimus kiinnittyy köyhyyden tutkimukseen, joka tarkastelee köyhyyttä puutteina toimijuudessa, osallisuudessa, ihmisoikeuksien toteutumisessa ja hyvinvoinnissa, ei ainoastaan materiaalistien resurssien puuttumisena (Delamonica 2023, 1160–1161, 1169).

Lopputyö on toteutettu omaan työhön liittyvänä kehittämistehtävänä. Aineisto koostuu 17 lomakevastauksesta, jotka on kerätty osana lapsiperheköyhyyttä käsittelevän, palvelurajat ylittävän sosiaalisen raportin tiedonkeruuta 28.10.–10.11.2024 sähköisellä kyselylomakkeella (Liite 2). Lopputyön tiedonkeruun kohderyhmää olivat Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan Nuorten palvelujen ja aikuissosiaalityön työntekijät, ja aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Kysely toteutettiin anonyymisti, eli vastaajien nimet ja yhteystiedot eivät tallentuneet lomakkeelle.

Lopputyö etenee siten, että luvussa kaksi tarkastelen ensin köyhyyden ja erityisesti lapsiperheköyhyyden tutkimukseen liittyviä teoreettisia lähtökohtia sekä aiempaa tutkimusta. Lisäksi tarkastelen aikuissosiaalityötä toimintaympäristönä lapsiperheitä kohdattaessa. Luvussa kolme käsitelen rakenteellista sosiaalityötä ja sosiaalista raportointia. Luvussa neljä käyn läpi tutkimusprosessin etenemistä, aineistoa ja analyysimenetelmiä sekä pohdin lopputyöhön liittyviä eettisiä näkökulmia. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan tutkimuksen tuloksia luvussa viisi. Luvussa kuusi vedän yhteen keskeisimpiä tuloksia sekä pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2. Lapsiperheköyhyyden teoreettisia ulottuvuuksia

Tässä luvussa käyn läpi, millaisin tavoin köyhyyttä voidaan määritellä ja millaisia mittareita sen tutkimukseen on kehitetty. Esittelen aiempaa, lopputyöni kannalta keskeistä tutkimusta lapsiperheköyhyydestä sekä siitä, miten rakenteelliset tekijät yhteiskunnassa vaikuttavat köyhyyteen.

2.1 Miten määritellä lapsiperheköyhyyttä?

Köhyys on moniulotteinen ilmiö, jolle ei ole yhtä yhtenäistä määritelmää tai mittaristoa, vaan sitä voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Tunnetun köhyystutkija Peter Townsendin (1979, 31) mukaan köhyys on resurssien puutetta, joka estää henkilöä tai perhettä saavuttamasta yhteiskunnassa tavanomaisena tai hyväksyttynä pidettävää elämäntyyliä ja osallistumasta erilaisiin arkielämän toimintoihin. Resurssien puute tuottaa tätä kautta vajeita henkilön sosiaaliseen toimintakykyyn ja osallisuuteen. Köyhyyden kaksoisehto tarkoittaa, että taloudellisten resurssien puutteen ja sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuuden tulee esiintyä samaan aikaan. Näiden kahden välillä tulee myös olla kausaalinen suhde. (Kangas & Ritakallio 2008, 16.)

Köhyys on myös aina suhteessa aikaan ja paikkaan. Köhyys 2020-luvun Suomessa on erilaista kuin 1930-luvun Suomessa, sillä yhteiskunnallinen tilanne on monilta osin hyvin erilainen. Samoin köhyys varakkaissa, teollistuneissa maissa on erilaista kuin kehittyvissä maissa. Absoluuttisella köhyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilön taloudelliset resurssit eivät riitä edes välttämättömien perustarpeiden tyydyttämiseen. (Kallio & Hakovirta 2020, 14–15.) Suomessa perustuslaki (731/1999, 19 §) turvaa kaikille oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Suomen kontekstissa onkin tarkoituksenmukaisempaa puhua suhteellisesta köyhyydestä, eli köyhyyttä tarkastellaan suhteessa muuhun väestöön.

Yleisimmin käytetty köhyysmittari on pienituloisuusmittari. Pienituloisuus tarkoittaa sitä, että henkilön tai perheen käytettävissä olevat tulot jäävät alle 60 % koko väestön vertailukelpoisista mediaanituloista. Pienituloisuusmittari huomioi ainoastaan käytettävissä olevat tulot, ei varallisuutta tai säästöjä. Toinen tapa mitata köyhyyttä on minimibudjettimittarin avulla, joka

puolestaan ottaa huomioon myös henkilön tai perheen varallisuuden. Minibudjettimittari sisältää erilaisia viitebudjetteja, jotka yleensä kuvaavat yhteiskunnallisen osallisuuden mahdollistavaa elintasoa (Mäkinen & Virmasalo 2024, 15–16.)

Aiemmissa tutkimuksessa on havaittu, että riskitekijöitä lapsiperheköyhyyteen ovat esimerkiksi yksinhuoltajuus, monilapsisuus, ylisukupolvinen köyhyys sekä vanhempien alhainen koulutustaso ja työttömyys (Eskelinen & Sironen 2017, 31–34). Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana tutkimuksessa on tapahtunut merkittävä käänne tuloperustaisesta köyhyyden mittaamisesta köyhyyden moniulotteiseen tarkasteluun sekä lapsia että aikuisia koskevassa köyhyystutkimuksessa. Moniulotteisessa tarkastelussa köyhyyttä voidaan määritellä materiaalien resurssien puutteiden ohella myös puutteina ihmisoikeuksien toteutumisessa ja toimijuudessa. (Bessell 2021, 540.) Esimerkiksi toimeentuloturvan riittämättömyyttä voidaan tarkastella perus- ja ihmisoikeuskysymyksenä. Liian matala toimeentuloturva voi vaarantaa yksilön tai perheen oikeuden välttämättömään toimeentuloon, mutta myös esimerkiksi sivistyksellisten oikeuksien täysimääräisen toteutumisen. Suomessa perusopetus on maksutonta, mutta köyhyys voi epäsuorasti vaikuttaa opiskeluun esimerkiksi siten, että perheellä ei ole varaa lapsen opiskelua tukeviin tarvikkeisiin tai digilaitteisiin.

Perustoimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jonka myöntää hakemuksesta Kansaneläkelaitos. Sen tarkoituksena on turvata ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön toimeentulo (laki perustoimeentulotuesta 1412/1997, 1 §, 14 §). Perustoimeentulotuen saamista voidaan pitää sekä subjektiivisena että objektiivisena köyhyyden mittarina, sillä sen saaminen edellyttää hakemista, mikä tarkoittaa, että hakija kokee, etteivät hänen tulonsa riitä. Tämän lisäksi viranomaistaho on arvioinut, että hakijan tulot eivät riitä kattamaan lainsäädännössä välttämättömiksi katsottuja elämisen menoja. (Kangas & Ritakallio 2008, 16.)

Sosiaalietuuksien tulisi kattaa sekä välttämättömät perustarpeet että mahdollistaa yhteiskunnallinen osallistuminen. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean mukaan perusturvan tulisi ehdottomasti olla vähintään 40% väestön ekvivalentista eli kotitalouden koon mukaan painotetusta ja vertailukelpoisesta mediaanitulosta. Tämä ei kuitenkaan toteudu Suomessa, ja komitea onkin toistuvasti antanut Suomelle huomautuksia siitä, että Suomen perusturva on riittämättömällä tasolla. Myös YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten

(TSS) oikeuksien sopimuksen toteutumista valvova komitea on toistuvasti kehottanut Suomea varmistamaan sosiaaliturvan riittävän tason. (Turtiainen ym. 2021, 35–36.)

Perustoimeentulotuen myöntäminen siirtyi kunnilta Kansaneläkelaitokselle (Kela) 1.1.2017 alkaen. Muutoksen jälkeen kunnalliseen, ja sittemmin hyvinvointialueuudistuksen myötä 1.1.2023 alkaen hyvinvointialueiden aikuissosiaalityöhön jäi mahdollisuus myöntää toimeentulotukilain (1412/1997) mukaista täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea, jotka ovat harkinnanvaraisia sosiaalietuuksia. Täydentävää toimeentulotukea on mahdollista myöntää esimerkiksi perustoimeentulotukea saavan perheen lasten harrastusmenoihin. Harkinnanvaraista toimeentulotukea myöntämällä sosiaalityöntekijöiden on mahdollista huomioida hakijan yksilöllinen tilanne ja kohdistaa taloudellista tukea sitä eniten tarvitseville. Tätä kautta sosiaalityöntekijöillä on myös keskeinen rooli asiakkaiden perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisessa (Turtiainen ym. 2021, 39).

Lapsiperheköyhyys ei synny tyhjiössä, vaan siihen vaikuttavat monet erilaiset yhteiskunnalliset, sosiaalipoliittiset ja rakenteellisen tason mekanismit. Suomen lähihistoriassa lapsiperheköyhyys oli alimmillaan vuonna 1994, jolloin se oli vain 4,5 %. Tämän jälkeen se nousi vuoteen 2007 asti, jonka jälkeen 2007–2011 tapahtui laskua, kunnes lapsiperheköyhyys kääntyi taas nousuun vuodesta 2012 alkaen. Vuonna 2017 se oli jo 13,9 prosenttia. (Salmi 2020, 47–48.) Väestötasolla Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2023 pienituloisissa kotitalouksissa asui 12,2 % kaikista alle 18-vuotiaista lapsista. Suomen sosiaali- ja terveys ry SOSTE arvioi loppuvuodesta 2023, että lähes 17 000 uutta alaikäistä lasta ja nuorta tulee tippumaan köyhyysrajan alapuolelle Petteri Orpon hallituksen leikkausten seurauksena vuoden 2024 aikana. (Tilastokeskus 2024, Järvinen 2023).

Sosiaalipoliittisella päätöksenteolla on ollut lapsiperheiden toimeentuloa heikentävä vaikutus 1990-luvulta lähtien. 1990-luvun laman aikana useita lapsiperheiden etuuksia kuten lapsilisää ja kotihoidontukea leikattiin useita kertoja. 2012 lähtien lapsilisää leikattiin jälleen, ja Juha Sipilän hallitusohjelma vaikutti lapsiperheiden toimeentuloon useilla toimenpiteillä. (Salmi 2020, 64–65.) Nykyinen, Petteri Orpon hallitus on toteuttanut vuoden 2024 aikana jo useita sosiaaliturvaleykkauksia, joiden vaikutukset osuvat myös lapsiperheisiin. Leikkaukset koskevat useiden tukien kuten yleisen asumistuen ja peruspäivärahan indeksikorotusten jäädyttämistä,

työttömyysetuuden suojaosan poistamista sekä ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan ja asumistuen leikkauksia. Vuoden 2025 aikana hallituksen on tarkoitus leikata muun muassa sairauspäivärahasta sekä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen valtionrahoituksesta. (De Fresnes, Stenroos & Särkkä, 2024.)

Vuonna 2021 alle 18-vuotiaista helsinkiläisistä lapsista ja nuorista 13 % (13 800 lasta) eli pienituloisessa perheessä. Pienituloisuus oli yleisempää ulkomaalaistaustaisissa perheissä, yksinhuoltajaperheissä ja useamman kuin kahden lapsen perheissä. Vuonna 2023 lasten pienituloisuusaste oli 12,7 % (14 236 lasta). Perustoimeentulotukea sai 8 284 helsinkiläistä lapsiperhettä vuonna 2023. Vuonna 2024 perustoimeentulotukea saaneita helsinkiläisiä lapsiperheitä oli yhteensä 8 522, eli 238 perhettä enemmän kuin vuonna 2023. Perustoimeentulotukea saaneista perheistä kahden huoltajan perheitä oli 3 326 ja yksinhuoltajaperheitä 5 196. Perustoimeentulotuen saanti kasvoi suhteellisesti enemmän yksinhuoltajaperheissä. (Helsingin kaupunki 2024b; Helsingin seudun avoimet tilastotietokannat n.d.; Tilastotietokanta Kelasto 2025.)

2.2 Lapsiperheet aikuissosiaalityön asiakkaina

Aikuissosiaalityössä kohdataan monenlaisissa haavoittavissa elämäntilanteissa olevia työikäisiä, joista osalla on lapsia. Toimeentuloon, asumiseen, työllistymiseen ja elämänhallintaan liittyvät tuen ja palvelujen tarpeet ovat asiakkailla yleisiä (Kivipelto & Elovainio 2024, 1). Aikuissosiaalityö on muutokseen tähtäävää, suunnitelmallista työskentelyä yhdessä asiakkaan kanssa hänen omista lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin. Keskeisessä asemassa työskentelyssä ovat asiakkaan lisäksi myös yhteistyöverkostot ja rakenteissa tehtävä sosiaalityö. Asiakkaiden huono-osaisuus kytkeytyy köyhyyteen ja taloudelliseen ja sosiaaliseen eriarvoisuuteen, joita yhteiskunnalliset rakenteet, asenteet ja arvot ylläpitävät. (Viitasalo 2021, 219.)

Aikuissosiaalityössä perheen lapsiperheitä voidaan tukea eri tavoin perheen tarpeista riippuen. Vanhemmille voidaan tarjota esimerkiksi sosiaalityötä tai sosiaaliohjausta, tuettua asumista tai taloudellista tukea. Palvelut perustuvat sosiaalihuoltolakiin (1301/2014, 11 §, 14 §) ja

harkinnanvaraisen toimeentulotuen osalta lakiin toimeentulotuesta (1412/1997, 7 c §, 8 §). Vuoden 2023 alusta sosiaalihoitolain (1301/2014) 14. §:n 1. momenttiin on tullut hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvana uutena sosiaalipalveluna palvelu taloudellisen toimintakyvyn edistämiseksi. Sosiaalityössä perheiden taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen on keskeinen keino edistää toimijuutta ja osallisuutta. Taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen on pelkkää rahanhallintaa laajempi käsite, ja pitää sisällään myös tavat, joilla asiakkaat voivat lisätä resurssejaan tai välttää taloudellisia riskejä. Taloudellisen lukutaidon lisääntymisen on myös todettu lieventävän asiakkaiden taloushuolista johtuvia fyysisiä oireita. (Viitasalo ym. 2023, 515.)

Lapsiperheköyhyys ja lapsiperheiden talousvaikeudet ovat olleet viime vuosina myös useiden tutkimus- ja kehittämishankkeiden keskiössä. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itila on ollut mukana esimerkiksi Samalta viivalta – ratkaisuja lapsiperheköyhyyteen -ohjelmassa 2021–2024, Lapsoset – Lapsiperheiden pienituloisuus ja sosiaaliturvaetuudet -tutkimushankkeessa 2023–2024 sekä sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa Lapsiperheen vahvat rahataidot (VaRa) -hankkeessa 2021–2023 (Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itila 2023). VaRa-hankkeessa on vuonna 2022 kehitetty interventiomalli, joka koostuu viidestä tapaamiskerrasta perheen kanssa. Tapaamisten sisällöt ovat 1) taloudenhallinta arjessa 2) tulot ja menot 3) perheen sosiaaliset verkostot osana taloudellista hyvinvointia 4) rahasuhde ja 5) työskentelyn arviointi ja jatkosuunnitelma. Interventiomallin tavoitteena on vahvistaa lapsiperheiden vanhempien talousosaamista ja tätä kautta tukea heitä taloudenhallinnassa. (Kaittila ym. 2022.)

3. Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi

Aikuissosiaalityön ammattilaiset ovat ainutlaatuisessa asemassa havainnoimassa yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia ja niiden vaikutuksia asiakkaiden elämään sekä heidän perus- ja ihmisoikeuksiensa toteutumiseen (Turtiainen ym. 2021, 40). Näiden havaintojen esille nostaminen ja eteenpäin vieminen ovat myös tärkeä osa rakenteellista sosiaalityötä. Tässä luvussa käyn lyhyesti läpi, mitä rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi ovat, ja millainen rooli niillä on asiakastyöstä nousevan tiedon näkyväksi tekemisessä.

3.1 Rakenteellinen sosiaalityö

Rakenteellinen sosiaalityö on sosiaalityön orientaatio, joka pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnallisiin rakenteisiin, prosesseihin ja ilmiöihin, ja tätä kautta vähentämään eriarvoisuutta ja lisäämään kansalaisten hyvinvointia. Rakenteisiin kohdistuvan muutostyön ohella keskeistä on myös pyrkimys valtaistaa haavoittuvassa asemassa olevia yksilöitä ja ryhmiä muuttamaan oman elämänsä olosuhteita. Koko ajan monimutkaistuvan maailman luomiin haasteisiin vastaaminen edellyttää eri toimijoiden asiantuntijuuden hyödyntämistä ja toimijoiden välistä yhteistyötä. Keskeiseksi lähtökohdaksi rakenteellisessa sosiaalityössä nousee toimiminen yhdessä asiakkaiden, yhteistyöverkostojen ja päättäjien kanssa yhteiskunnallisten muutosten mahdollistamiseksi. (Närhi ym. 2023, 7–17.)

Rakenteellisen sosiaalityön arvopohja ja eettiset periaatteet kytkeytyvät vahvasti sosiaalityön laajempaan toimintakenttään, kansainväliseen määritelmään ja tavoitteisiin. Kansainvälisen sosiaalityön määritelmän mukaan sosiaalityö on sekä ihmisten että rakenteiden parissa tehtävää muutostyötä, jonka tavoitteena on edistää yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä, ihmisten välistä yhteenkuuluvuutta, voimaantumista ja vapautumista (IFSW 2014). Näin ollen sosiaalityö on aina myös vahvasti sidoksissa ajalliseen ja paikalliseen toimintaympäristöönsä ja siinä vaikuttaviin tekijöihin. Suomessa erityisesti julkisella sektorilla tehtävään sosiaalityöhön ja sen sisältöihin ovat vaikuttaneet 1990-luvun laman jälkeen jatkunut eriarvoistumisen lisääntyminen.

Eriarvoistumiskehityksen taustalla on vaikuttanut uusliberalistinen, yksilön vastuuta korostava yhteiskuntapolitiikka. Uuden julkisjohtamisen (*new public management*) kulttuurin myötä taloudellinen tehokkuus on noussut keskeisimmäksi organisaatioiden toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi. (Närhi ym. 2023, 9; Juhila 2006, 48.) Nämä yhteiskunnalliset muutokset ovat lisänneet sosiaalityössä tarvetta rakenteelliselle orientaatiolle ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon näkyväksi tekemiselle.

Suomen kontekstissa rakenteellinen sosiaalityö on kirjattu sosiaalihuoltolakiin, ja se kuuluu hyvinvointialueiden lakisääteisiin tehtäviin. Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 7 §) mukaan rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä on tuottaa tietoa sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä, esittää tavoitteellisia toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi sekä tuoda sosiaalihuollon asiantuntemus osaksi hyvinvointialueen ja kunnan suunnittelua. Sosiaalihuoltolakia koskevassa hallituksen esityksessä (164/2014) painotettiin erityisesti sosiaalityössä saatavan rakenteellisia ongelmia koskevan tiedon merkitystä. Tätä tietoa on mahdollista hyödyntää sosiaalisten ongelmien korjaamisessa ja ennaltaehkäisemisessä sekä asukkaiden hyvinvointia tukevien olosuhteiden ylläpitämisessä. (Kivipelto 2021, 6.)

Anneli Pohjola (2011; 2014) on jakanut rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueisiin, joita ovat 1) tietotyö 2) inklusiotyö 3) strategiatyö ja 4) oikeudenmukaisuustyö. Jaottelua on myöhemmin kehitetty Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli tulevaisuuden sosiaali- ja terveystalouksissa (MoRa) -hankkeen myötä ja lisätty siihen viides tehtäväalue, joka on poliittinen työ. Tietotyöhön sisältyy monipuolinen tiedon tuottaminen sosiaalisista ilmiöistä sekä tiedon analysointi, hyödyntäminen ja eteenpäin välittäminen. Inklusiotyössä huomio kiinnittyy erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tilanteisiin. Oikeudenmukaisuustyön tavoitteena on edistää sosiaalityön eettisten periaatteiden mukaisesti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista yhteiskunnan eri tasoilla. Strategiatyöllä pyritään vaikuttamaan yhteiskunnan eri instituutioiden toimintaan ja toiminnan kehittämiseen. Poliittinen työ puolestaan tarkoittaa poliittiseen päätöksentekoon vaikuttavien arvojen ja valtarakenteiden näkyväksi tekemistä ja niihin vaikuttamista. (Närhi ym. 2023, 289–290.)

Rakenteellista sosiaalityötä voidaan toteuttaa monin eri tavoin, ja eri toteutustavoissa painottuvat sen eri tehtäväalueet. Tiedontuotanto on yksi keskeinen rakenteellisen sosiaalityön tehtävä, ja sitä tuotetaan moniin eri tarpeisiin, esimerkiksi johtamisen ja vaikuttamisen tueksi (Kannasoja & Ruonakangas 2023, 96). Rakenteellista sosiaalityötä ja siihen liittyvää tiedontuotantoa kehitetään vuosina 2023–2025 kansallisesti THL:n koordinoimassa Rakenteellisen sosiaalityön raportoinnin kehittäminen -projektissa, joka on osa Suomen kestävän kasvun ohjelmaa (Koskinen 2025). Projektissa kehitetään kansallista rakenteellisen sosiaalityön tietotuotannon mallia, jonka avulla hyvinvointialueet voisivat tulevaisuudessa saada vertailukelpoista tietoa alueellisen tiedolla johtamisen tueksi.

3.2 Sosiaalinen raportointi

Sosiaalinen raportointi on yksi rakenteellisen sosiaalityön väline, jonka avulla tuotetaan tietoa asiakastyöstä ja asiakkailta, esimerkiksi ajankohtaisista tai nousevista ilmiöistä. Sosiaalinen raportointi on prosessi, jossa havainnoitavan ilmiön tunnistamisen ja tiedonkeruun lisäksi keskeisessä roolissa ovat tiedon analysointi ja ratkaisu- tai kehittämisehdotusten esittäminen kehittämisen, johtamisen ja päätöksenteon tueksi. (Virtanen 2025a, ks. myös Rajala, Lähteenmäki & Kallio 2024, 220–221.)

Sosiaaliseen raportointiin ei ole kansallisesti yhtenäistä toimintamallia, vaan kunnat ja sittemmin hyvinvointialueuudistuksen myötä hyvinvointialueet ovat toteuttaneet sitä erilaisin tavoin. Esimerkiksi Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Vasso on kehittänyt sähköisen lomakepohjaisen sosiaalisen raportoinnin työkalun, jonka kautta sosiaalialan ammattilaiset voivat raportoida asiakastyöstä nousseita havaintoja sekä niihin liittyviä ratkaisu- ja kehittämisehdotuksia. Sosiaalisen raportoinnin tuloksista koostetaan palvelualueille toimitettava yhteenveto, ja tuloksia käsitellään rakenteellisen sosiaalityön verkostossa sekä hyvinvointialueen johtoryhmissä. (Varha 2025.) Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca ylläpitää omaa sähköistä sosiaalisen raportoinnin lomakettaan, joka on tällä hetkellä käytössä neljällä Uudenmaan hyvinvointialueella (Virtanen 2025b).

Helsingissä sosiaalista raportointia on kehitetty johdonmukaisesti erilaisissa kehittämishankkeissa läpi 2000-luvun. Sosiaalisen raportoinnin ja laajemmin rakenteellisen sosiaalityön kautta tuotettua tietoa hyödynnetään esimerkiksi oman työn kehittämisessä, johtamisessa ja päätöksenteossa. (Korhonen & Sulavuori 2022, 59.) Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialalla valmistuneet sosiaaliset raportit julkaistaan Helsingin kaupungin verkkosivuilla, jossa ne ovat avoimesti luettavissa. Helsingin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset tekevät sosiaalista raportointia myös esimerkiksi kirjoittamalla julkista Sosiaalisia Ilmiöitä -blogia. (Helsingin kaupunki 2025b, Sosiaalisia Ilmiöitä -blogi n.d.)

4. Tutkimuksen toteuttaminen

Toteutin lopputyön omaan työhöni liittyvänä kehittämistehtävänä. Työskentelen projektisuunnittelijana Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan Kestävän kasvun hankkeessa (RRP), joka on osa Suomen kestävän kasvun ohjelmaa vuosille 2023–2025 (Hussi 2025). Hankkeen rahoitus tulee EU:n kertaluontoisesta elpymisvälineestä (Next Generation EU). Osana hanketta olen mukana toteuttamassa laajan, palvelurajat ylittävän sosiaalisen raportin, jonka aiheena on lapsiperheköyhyys Helsingissä. Omassa lopputyössäni keskityn tarkastelemaan lapsiperheköyhyyttä perheen aikuisten elämäntilanteiden ja palvelutarpeiden kautta.

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, miten lapsiperheköyhyys näyttäytyy aikuissosiaalityön ja nuorten palvelujen ammattilaisten työssä Helsingissä. Aineistonkeruun kohderyhmää olivat Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialalla työskentelevät nuorten palvelujen ja aikuissosiaalityön työntekijät, jotka työssään kohtaavat lapsiperheitä tai lasten vanhempia.

Tutkimuskysymyksetni ovat:

- Millaisia elämäntilanteita lapsiperheköyhyyden taustalla on?
- Millaisia palvelutarpeita perheen aikuisilla on?
- Millaisia palveluita tai toimenpiteitä tarvittaisiin, jotta näihin palvelutarpeisiin voitaisiin vastata nykyistä paremmin?

4.2 Aineistona tiedonkeruulomakkeen vastaukset

Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisellä tiedonkeruulomakkeella (Liite 2), jonka vastaajat täyttivät anonymisti, eli vastaajien nimet ja sähköpostiosoitteet eivät tallentuneet lomakkeelle. Lomakkeen alussa vastaajilta kysyttiin, missä palvelussa he työskentelevät. Niille vastaajille, jotka vastasivat työskentelevänsä nuorten palveluissa ja aikuissosiaalityössä, pois lukien yhdessä

asiakkaan kanssa vastaavat, avautui lisäkysymys, jossa vastaajia pyydettiin tutustumaan tutkimustiedotteeseen (Liite 1) sekä vahvistamaan tai kieltämään suostumus siihen, että heidän vastauksiaan voidaan hyödyntää erikoistumisopintojen lopputyössä. Tiedonkeruun ajanjakso oli 28.10.–10.11.2024. Tiedonkeruusta tiedotettiin sisäisesti sähköpostilla sekä rakenteellisen sosiaalityön Teams-kanavalla.

Aineisto koostuu 17 täytetystä tiedonkeruulomakkeesta. Vastausten analysoinnissa on kuitenkin huomioitava, että sama vastaaja on voinut täyttää lomakkeen useammin kuin kerran, mikäli hän on esimerkiksi halunnut raportoida erilaisia havaintoja, joten vastaajien tarkka lukumäärä ei ole tiedossa. Lisäksi yksi lomake oli täytetty tiiminä. Tiedonkeruulomakkeella oli sekä monivalintakysymyksiä että avokysymyksiä. Avovastauksista kertyi yhteensä 7,5 sivua tekstiä fonttikoolla 12 ja 1,5 rivivälillä, kun siirsin ne Word-tiedostoon.

Sähköinen kyselylomake soveltuu ilmiölähtöiseen tiedonkeruuseen hyvin, sillä sen avulla on mahdollista kerätä tietoa laajasti ja kysyä vastaajilta monia asioita (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 121). Vastaajien näkökulmasta tiedonkeruuseen osallistuminen on nopeaa ja sen voi tehdä joustavasti omien työaikataulujen puitteissa. Tiedonkeruun avovastaukset on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Monivalintakysymysten vastaukset on raportoitu graafisina kuvioina.

4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on laadullisessa tutkimuksessa paljon käytetty menetelmä aineiston analyysiin. Sen avulla pyritään löytämään vastaukset tutkimuskysymyksiin. Sisällönanalyysiä voidaan toteuttaa joko teorialähtöisesti tai aineistolähtöisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121). Valitsin analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, sillä se mahdollistaa ilmiön tarkastelun monipuolisesti aineistosta käsin. Lapsiperheköyhyyttä voisi hyvin tarkastella myös teorialähtöisen sisällönanalyysin kautta, mutta tällöin on mahdollista, että jotakin olennaista saattaisi jäädä huomaamatta.

Sisällönanalyysi etenee vaiheittain. Ensin valitaan analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana, lause tai ajatuskokonaisuus. Analyysiyksikön valinnassa on olennaista kiinnittää huomiota siihen, että sen avulla on mahdollista löytää tutkimuskysymysten kannalta olennaista tietoa. Seuraavaksi aineistoa käydään tarkasti läpi ja etsitään sieltä kaikki analyysiyksiköt, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–123.)

Pelkistämävaiheessa alkuperäisilmaisuja tiivistetään ja muokataan yksinkertaisempaan kielelliseen muotoon. Pelkistetyistä ilmaisuista etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Yhdestä analyysiyksiköstä on mahdollista löytää useampia pelkistettyjä ilmauksia. Luokitteluvaiheessa pelkistetyistä ilmaisuista muodostetaan alaluokkia ja niistä edelleen tarpeen mukaan yläluokkia ja pääluokkia. (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022, 220.)

Sisällönanalyysissä voidaan hyödyntää myös teemoittelua, jota voidaan tehdä joko aineisto- tai teorialähtöisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 141). Teemoittelussa aineistosta pyritään nostamaan esille tutkimuskysymysten kannalta keskeiset aiheet (Eskola & Suoranta 2008, 174). Teemoittelu sopii aineiston analysointiin erityisen hyvin esimerkiksi, kun kyseessä on jonkin käytännöllisen ongelman ratkaiseminen, sillä tällöin aineistosta voi poimia tutkimusaiheeseen liittyvää tietoa (Eskola & Suoranta 2008, 176).

Lähdin toteuttamaan laadullisen aineiston eli avovastausten analyysiä taulukoimalla ensin kaikki avovastaukset. Valitsin analyysiyksiköksi yhden avovastauksen. Avovastaukset olivat keskenään hyvin eri pituisia; osa oli vain yhden virkkeen ja osa taas sisälsi useita virkkeitä. Valintani perustui siihen, että jokainen avovastaus vastasi tiettyyn kysymykseen, joten niiden pilkkominen pienempiin osiin ei olisi ollut analyysin kannalta mielekäästä.

Tämän jälkeen kävin niitä systemaattisesti läpi useita kertoja ja lähdin muodostamaan niistä pelkistettyjä ilmauksia. Alaluokkien muodostamisen sijaan teemoittelin pelkistetyt ilmauksen, sillä koin, että sain jo sitä kautta vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Alkuperäisilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Teema
<p>Kokemukseni perustuu pääosin yksinhuoltajana (tai todellisuudessa yksinhuoltajana) olevien lapsen vanhempiin. Vanhempi uupuu, kun yrittää samaan aikaan hoitaa lasta ja käydä töissä, ylivelkaantuu koska ei saa tulojaan riittämään toivomiinsa menoihin (esim. ostokset, asunto tietyllä alueella, harrastukset). Yllättävät menot horjuttavat perheen taloutta, esim. kodinkone tai puhelin menee rikki, yllättävän iso puhelin- tai sähkölasku ja vanhempi joutuu ottamaan velkaa tai käyttämään perheen ruokarahat. Tällöin vanhempi lainaa rahaa läheisiltä, ottaa kulutusluottoja tai pyytää sosiaalitoimesta rahaa. Vanhempi nipistää omasta ravinnonsaannista, jotta lapsi saisi ruokaa tai ei ostaa itselleen tarvitsemiaan vaatteita, koska laittaa kaikki rahat lapseen. Useamman perheen kohdalla, vanhempi nipistää omista tarpeistaan, jotta voi antaa lapselleen enemmän. Usein vanhempien tavoite on pitää lapselle mahdollisimman vakaa ympäristö ja selkeä arkirutiini. Vapaa-ajan harrastuksiin vanhemmilla harvoin enää on energiaa, vaikka niihin voisikin saada taloudellista tukea.</p>	<p>Yksinhuoltajuus kuormittaa vanhempaa psyykkisesti.</p> <p>Yksinhuoltajuus heikentää perheen taloudellista tilannetta.</p> <p>Yllättävät menot horjuttavat yksinhuoltajaperheiden taloutta.</p> <p>Yllättävät menot ja heikko taloudellinen tilanne lisäävät riskiä ylivelkaantumiseen.</p>	<p>Yksinhuoltajuus</p> <p>Yllättävät menot</p>
<p>Vanhempien tai vanhemman pitkittynyt työttömyys vaikuttaa perheen talouteen ja heijastuu myös lapsiin ja näkyy esimerkiksi vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksissa.</p>	<p>Työttömyys heikentää perheen taloudellista tilannetta.</p>	<p>Työttömyys</p>
<p>Lapsiperheiden eli vanhempien peliriippuvuus ja erilaiset mielenterveysongelmat ja riippuvuudet. Niitä tulee vastaan. Vuokria ei makseta ja on toistuvia häätöjä. Ei kyetä huolehtimaan lasten turvallisista ja muutetaan usein hädän saatua. Kieltäydytään toisinaan tarjotusta avusta. Ei suostuta aina vanhojen vuokravelkojen lyhentämiseen.</p>	<p>Vanhemmilla on taustalla mielenterveysongelmia ja riippuvuuksia.</p>	<p>Mielenterveysongelmat ja riippuvuudet</p>

Kuvio 1. Esimerkki alkuperäisilmausien pelkistyksistä ja teemoihin jaottelusta

Kuvio 1 havainnollistaa avovastausten analyysin etenemistä ensimmäisen tutkimuskysymyksen, eli lapsiperheköyhyyden taustalla olevien elämäntilanteiden, osalta. Alkuperäisilmauksista tiivistin

ensin pelkistettyjä ilmauksia ja sen jälkeen muodostin niistä tutkimuskysymykseen vastaavia teemoja. Toistin tämän kaikkien tutkimuskysymysten osalta.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Hain tutkimukseen tutkimusluvan Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan ohjeistusten mukaisesti ja tutkimuslupa myönnettiin. Tutkimukseen osallistuminen oli vastaajille täysin vapaaehtoista. Tiedonkeruulomakkeella oli kysymys, jossa vastaajia pyydettiin joko vahvistamaan suostumus osallistua tutkimukseen tai kieltäytymään osallistumisesta. Näin varmistin, että vastaajat ovat antaneet yksilöidyn suostumuksen osallistua tutkimukseen.

Sosiaalihuolto toimintaympäristönä on vahvasti lailla säädelty. Tieto sosiaalihuollon asiakkuudesta ja asiakkuuteen liittyvät tiedot ovat salassa pidettäviä (Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 621/1999, 6 luku 24 § mom. 25). Tiedonkeruulomakkeen alussa on vastaajille ohjeistus, että lomakkeelle ei tule kirjoittaa mitään sellaisia tietoja, joista yksittäinen asiakas tai työntekijä voisi olla tunnistettavissa. Lisäksi työntekijät täyttivät lomakkeen anonymisti, joten myöskään työntekijöiden tunnistetietoja ei kerätty. Jos tällaisia tietoja olisi ohjeistuksesta huolimatta kirjoitettu lomakkeille, ne olisi poistettu lopullisesta aineistosta. Tällaisia poistoja ei ollut kuitenkaan tarpeen tehdä. Tulosten raportoinnissa olen myös kiinnittänyt huomiota siihen, etteivät yksittäiset henkilöt tai työyksiköt ole niistä tunnistettavissa.

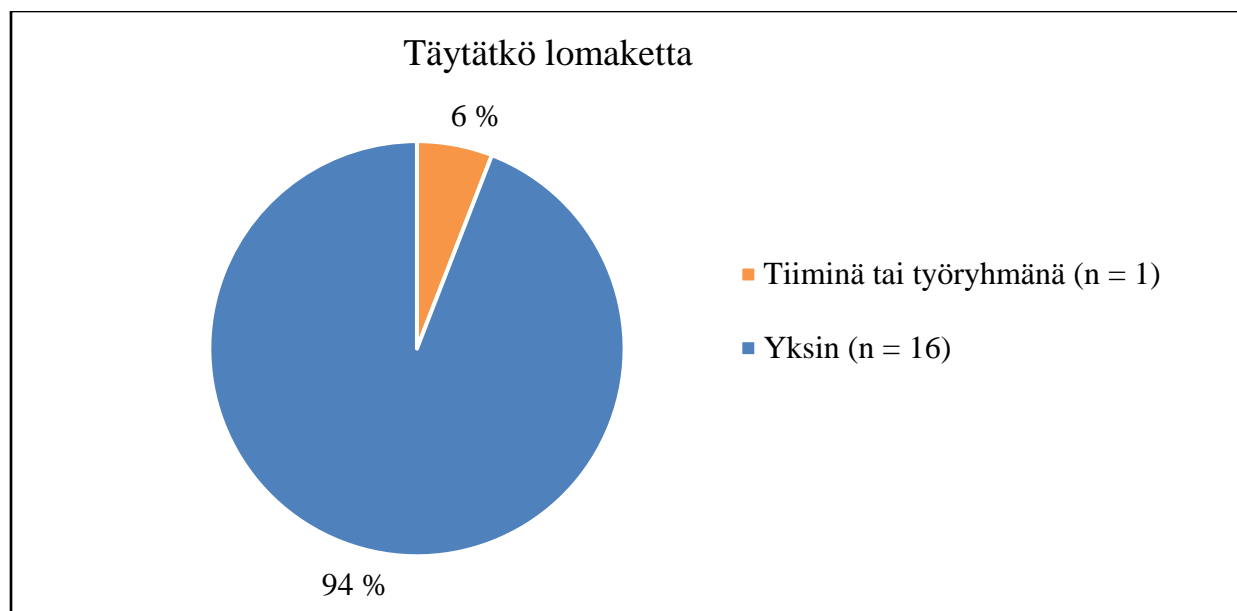
Lapsiperheköyhyys on aiheena sensitiivinen, kuten monet sosiaalityössä kohdattavat ilmiöt, joten myös tulosten raportoinnissa on tärkeää kiinnittää huomiota tapaan, jolla se tehdään. Pyrin tulosten raportoinnissa vastaamaan tutkimuskysymyksiin tavalla, joka kunnioittaa alkuperäistä aineistoa ja työntekijöiden siinä esille nostamia asiakastyön havaintoja. Lisäksi ajattelen, että avoimen keskustelun lisääminen lapsiperheköyhyydestä ja sen taustalla vaikuttavista yhteiskunnallisista mekanismeista on välttämätöntä lapsiperheköyhyyteen liittyvän stigman vähentämiseksi. Lapsiperheköyhyyden näkyväksi tekeminen on myös tärkeää, jotta sen ennaltaehkäisyyn ja vähentämiseen olisi mahdollista vaikuttaa tehokkaammin.

5. Haavoittavien elämäntilanteiden yhteenkietoumat

Lapsiperheköyhyys näyttäytyy aineiston perusteella moniulotteisena ilmiönä, joka heikentää vanhempien hyvinvointia ja tätä kautta heijastuu myös heidän kykyynsä turvata perheelle vakaa arki. Arjen- ja taloudenhallintaa haastavat useat samanaikaiset ja toisiinsa kietoutuvat haavoittavat elämäntilanteet, joiden ristipaineessa vanhemmat yrittävät selvitä. Tässä luvussa esittelen ensin aineistoa yleisemmällä tasolla, jonka jälkeen käyn läpi lapsiperheköyhyyden taustalla olevia tekijöitä sekä sitä, miten köyhyys näkyy perheiden elämässä. Lopuksi käsittelen aineistosta esiin nousseita ammattilaisten esittämiä ratkaisu- ja kehittämisehdotuksia, joiden avulla lapsiperheköyhyyttä voitaisiin vähentää ja ennaltaehkäistä. Havainnollistan tuloksia graafisilla kuvioilla ja aineisto-otteilla. Aineisto-otteiden yhteydessä viitataan vastaajiin lyhenteillä V1 (vastaaja 1), V2 (vastaaja 2) ja niin edelleen.

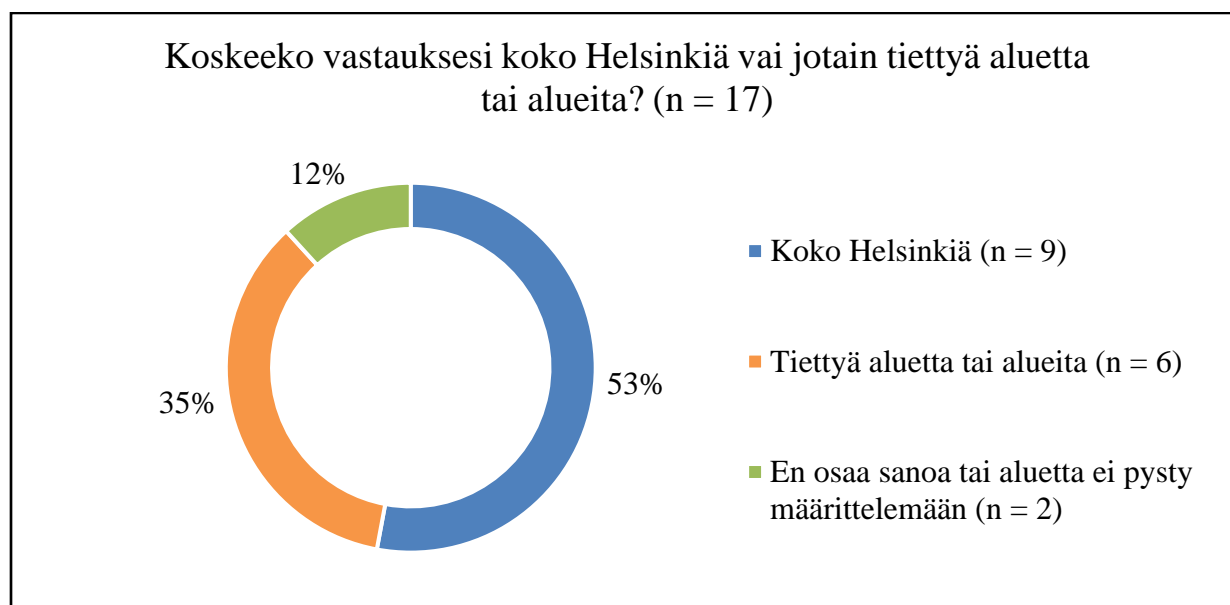
5.1 Yleiskatsaus aineistoon

Aineisto koostuu 17 täytetystä tiedonkeruulomakkeesta, jotka sisältävät vastauksia sekä monivalintakysymyksiin että avokysymyksiin. Kaikki vastaajat työskentelevät Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialalla nuorten palveluissa ja aikuissosiaalityössä. Nuorten palvelut ja aikuissosiaalityö on palvelu, jonka alla on useita eri toimintayksiköitä. Lomakkeella ei kysytty vastaajien toimintayksikköä, sillä se olisi saattanut heikentää vastaajien anonymiteetin säilymistä, jos toimintayksikkökohtaiset vastaajamäärät olisivat jääneet hyvin alhaisiksi.

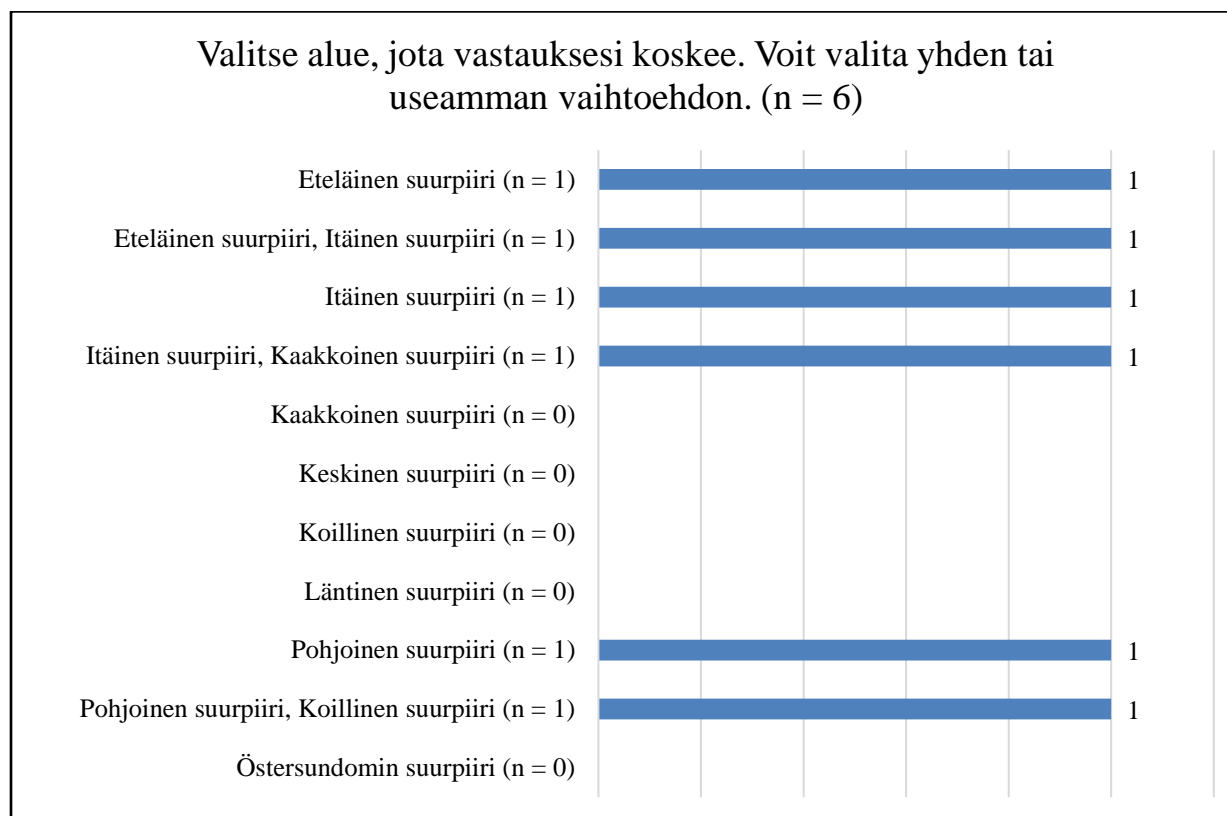
Kuvio 2. Täytäkö lomaketta yksin vai tiiminä tai työryhmänä

Tiedonkeruulomakkeen alussa vastaajilta kysyttiin muutamia taustoittavia kysymyksiä, kuten vastaavatko he yksin vai yhdessä kollegan, tiimin tai asiakkaan kanssa ja mitä Helsingin aluetta vastaus koskee. Vastaajia pyydettiin myös kertomaan, koskeeko heidän vastauksensa yksittäistä vai useampaa lasta tai perhettä vai ilmiötä. Vastaajista 16 kertoi täyttävänsä lomaketta yksin. Yksi lomake oli täytetty tiiminä tai työryhmänä.

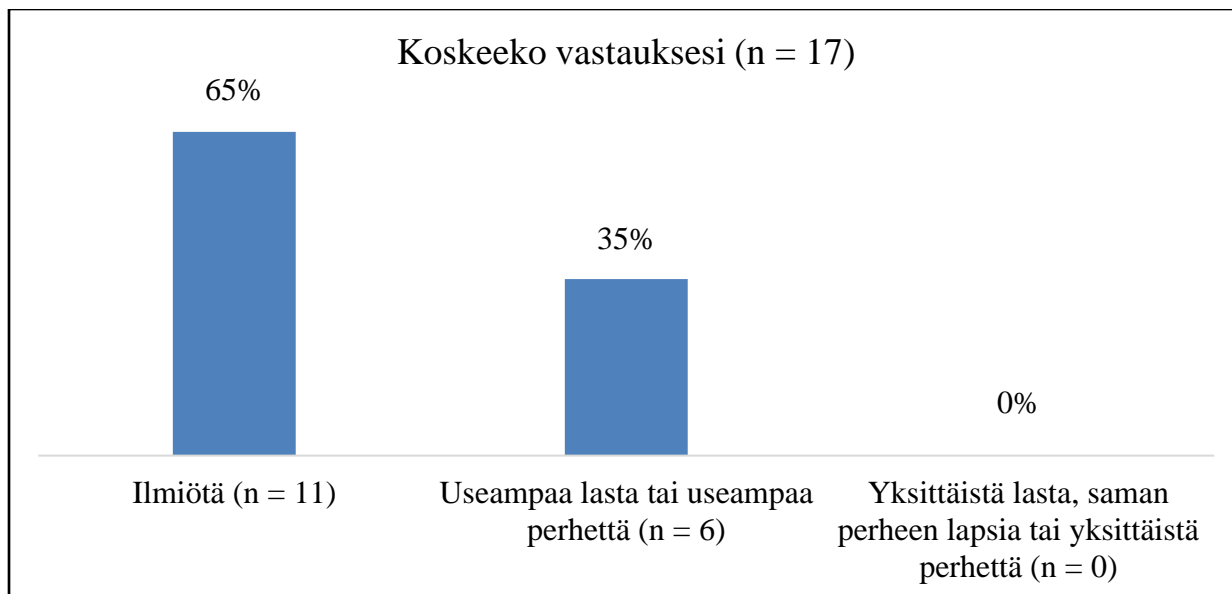
Kuvio 3. Koskeeko vastauksesi koko Helsinkiä vai jotain tiettyä aluetta tai alueita

Yli puolet vastaajista kertoi, että heidän raportoimansa asia tai ilmiö koskee koko Helsinkiä, ja hieman yli kolmasosa kertoi heidän vastauksensa koskevan jotakin tiettyä aluetta tai alueita. Kaksi vastaajaa kertoi, etteivät he osaa sanoa tai aluetta ei pysty määrittelemään. Se, että yli puolet vastaajista kertoi vastauksensa koskevan koko Helsinkiä, oli hieman yllättävää. Toisaalta monet avovastauksissa esiin tuodut asiat kuten vuokrien nousu ja yleinen hintojen nousu eivät ole sidoksissa tiettyyn alueeseen vaan näkyvät laajemmin koko Helsingissä.

Kuvio 4. Vastausten jakautuminen alueittain

Alueita koskevien vastausten määrä oli aineistossa niin pieni, ettei vastausten alueellisesta jakautumisesta ole mahdollista sanoa muuta kuin että mikään tietty alue ei erottunut vastauksista. Jos vastausmäärä olisi ollut suurempi, on todennäköistä, että alueellisia eroja olisi ollut havaittavissa, sillä väestön sosioekonomisessa rakenteessa on Helsingissä selkeitä aluekohtaisia eroja (Helsingin kaupunki 2025a).

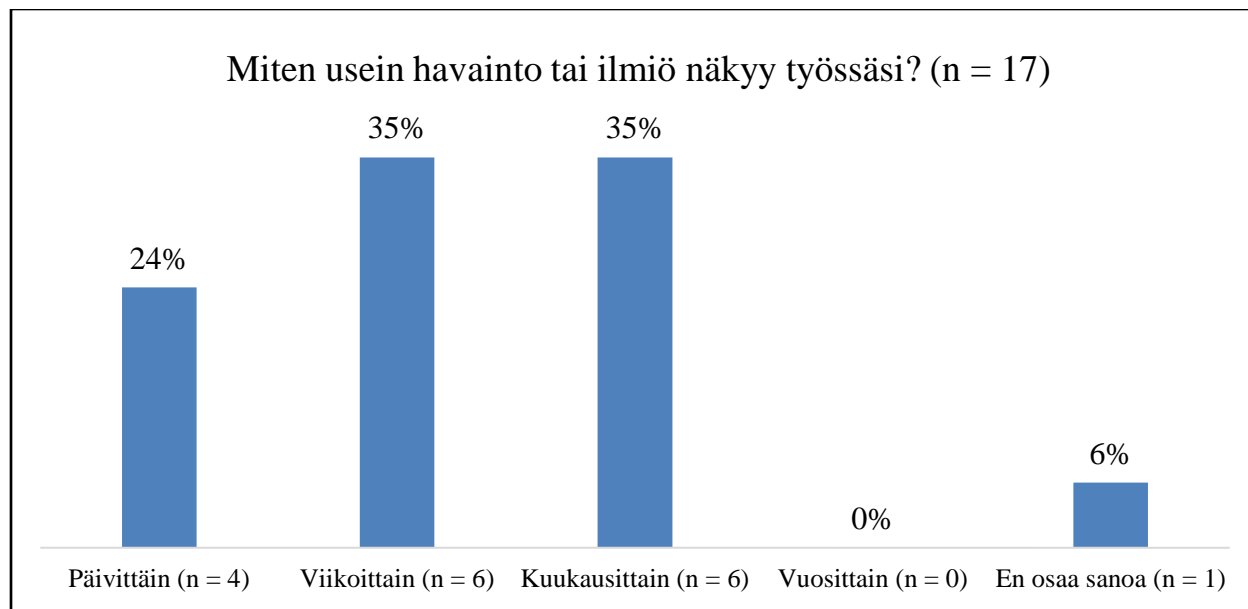
Kuvio 5. Koskeeko vastauksesi ilmiötä, useampaa lasta tai perhettä vai yksittäistä lasta tai perhettä

Tiedonkeruulomakkeessa kysyttiin lisäksi, koskeeko vastaus ilmiötä, useampaa lasta tai perhettä tai yksittäistä lasta, saman perheen lapsia tai yksittäistä perhettä. Sitran (n.d.) tulevaisuussanaston mukaan ilmiö on ”havainnoinnin kohteeksi noussut asia, jonka taustalla vaikuttaa useita toisistaan riippumattomia tekijöitä.” Tiedonkeruulomakkeella ei kysymyksen yhteydessä tarkoituksella määritely ilmiötä, vaan halusin jättää vastaajien itsensä arvioitavaksi, koskeeko heidän vastauksensa ilmiötä.

Noin kaksi kolmasosaa vastaajista kertoi, että heidän vastauksensa koskee ilmiötä ja noin kolmasosa vastasi, että heidän vastauksensa koskee useampaa lasta tai perhettä.

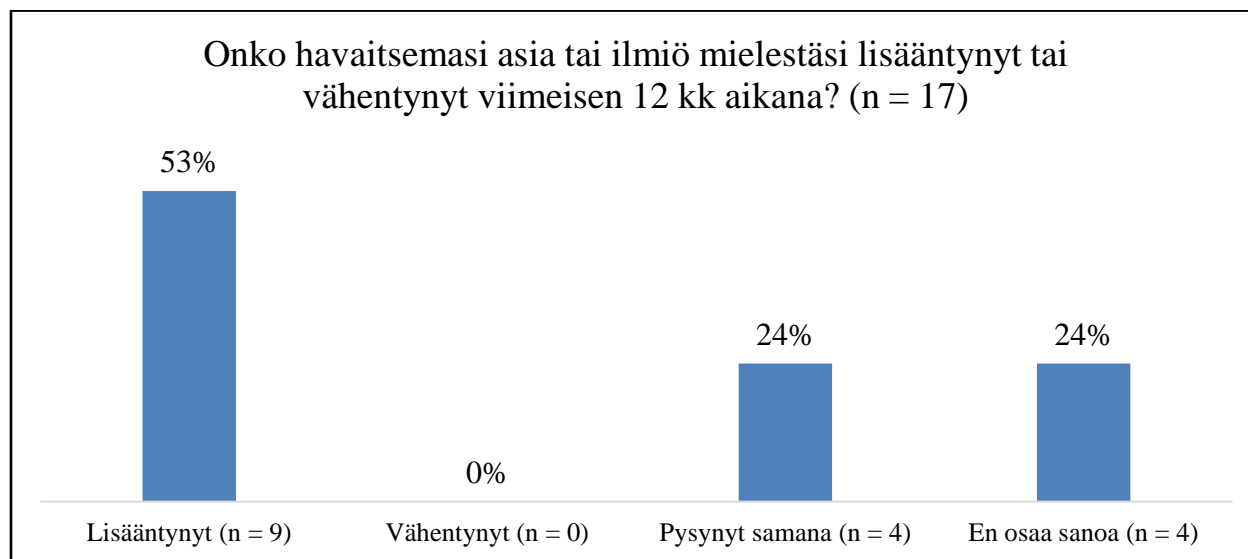
Avovastauksissa raportoidut ilmiöt ja useampaa lasta tai perhettä koskevat havainnot olivat kuitenkin keskenään sisällöllisesti hyvin samankaltaisia. Tämä voi ehkä kertoa siitä, että usein voi olla vaikeaa määritellä, missä ilmiön raja kulkee.

Vastaajilta kysyttiin myös, miten usein heidän raportoimansa havainto tai ilmiö näkyy heidän työssään ja onko se heidän mielestään lisääntynyt vai vähentynyt viimeisen vuoden aikana. Halusin näiden kysymysten avulla kartoittaa, onko kyse silloin tällöin työssä esiin nousevasta asiasta vai asiasta, joka näkyy omassa työssä säännöllisesti.

Kuvio 6. Miten usein havainto tai ilmiö näkyy työssäsi

Yli puolet vastaajista kertoi havainnon tai ilmiön näkyvän heidän työssään joko päivittäin tai viikoittain, eli hyvin säännöllisesti. Kuusi vastaajaa kertoi heidän raportoimansa asian näkyvän työssään kuukausittain ja yksi vastaaja ei osannut sanoa, miten usein asia näkyy.

Kuvio 7. Onko havaitsemasi asia tai ilmiö mielestäsi lisääntynyt tai vähentynyt viimeisen 12 kk aikana

Hieman yli puolet vastaajista arvioi heidän raportoimansa asian tai ilmiön lisääntyneen viimeisen vuoden aikana. Neljä vastaajaa arvioi tilanteen pysyneen samana ja neljä ei osannut sanoa. Kukaan vastaajista ei arvioinut asian tai ilmiön vähentyneen viimeisen vuoden aikana.

5.2 Lapsiperheköyhyyden taustatekijät

Ensimmäinen tutkimuskysymyksenäni oli, millaisia elämäntilanteita lapsiperheköyhyyden taustalla on. Tiedonkeruulomakkeella vastaajilta kysyttiin ensin monivalintakysymyksen muodossa, mitkä taustatekijät heidän mielestään ovat vaikuttaneet asiaan tai ilmiöön, jota he ovat raportoimassa. Vastausten tulkitsemisessa on huomioitava, että prosenttiosuudet kuvaavat sitä, kuinka moni vastaajista on valinnut ainakin kyseisen vaihtoehdon. Sama vastaaja on voinut valita useita vaihtoehtoja.

Kuvio 8. Lapsiperheköyhyyden taustatekijät

Vanhemman pienituloisuus, työttömyys ja ylivelkaantuminen olivat vastausten perusteella kolme yleisintä taustekijää lapsiperheköyhyydelle. Yleinen hintojen nousu ja vanhempien ero olivat seuraavaksi eniten raportoituja taustatekijöitä. Avovastauksissa vastaajat toivat esille erilaisten haavoittavien elämäntilanteiden ja tekijöiden kasautumista ja näiden vaikutusta vanhemman kokemaan huoleen perheen taloudellisesta tilanteesta. Olen ryhmitellyt avovastauksista esiin nousseita lapsiperheköyhyyden taustalla olevia elämäntilanteita kuvioon 9.

Kuvio 9. Lapsiperheköyhyyden taustalla olevia elämäntilanteita

Lapsiperheköyhyyden taustalla olevista elämäntilanteista avovastauksissa nousivat esille yksinhuoltajuus, työttömyys, mielenterveysongelmat ja riippuvuudet sekä perheen taloudellista tilannetta horjuttavat äkilliset ja yllättävät menot, jotka lisäävät riskiä ylivelkaantua.

”Lapsiperheiden vanhempien työttömyys vaikuttaa merkittävästi lasten elämään ja tulevaisuuden haaveisiin ja toiveisiin. Se on mielestäni suurin lasten elämään ja köyhyyteen vaikuttava tekijä. [– –]” (V9)

Kuten vastaaja (V9) havainnollistaa, työttömyydellä on merkittävä vaikutus lapsiperheiden taloudelliseen tilanteeseen. Helsingissä oli marraskuussa 2024 työttömiä työnhakijoita 12 % enemmän kuin vuoden 2023 marraskuussa. Avoimien työpaikkojen määrä oli vastaavasti laskenut 58 % verrattuna marraskuuhun 2023. Työttömien työnhakijoiden osuus saatavilla olevasta työvoimasta oli 11,8 %. (Suomen virallinen tilasto [SVT] 2024.) Toisaalta työssäkäyntikään ei välttämättä takaa taloudellista vakautta tai parempaa henkistä jaksamista, erityisesti yksinhuoltajaperheissä.

”Kokemukseni perustuu pääosin yksinhuoltajana (tai todellisuudessa yksinhuoltajana) olevien lapsen vanhempiin. Vanhempi uupuu, kun yrittää samaan aikaan hoitaa lasta ja käydä töissä, ylivelkaantuu koska ei saa tulojaan riittämään toivomiinsa menoihin (esim. ostokset, asunto tietyllä alueella, harrastukset). Yllättävät menot horjuttavat perheen taloutta, esim. kodinkone tai puhelin menee rikki, yllättävän iso puhelin- tai sähkölasku ja vanhempi joutuu ottamaan velkaa tai käyttämään perheen ruokarahat. Tällöin vanhempi lainaa rahaa läheisiltä, ottaa kulutusluottoja tai pyytää sosiaalitoimesta rahaa. Vanhempi nipistää omasta ravinnonsaannista, jotta lapsi saisi ruokaa tai ei ostaa itselleen tarvitsemiaan vaatteita, koska laittaa kaikki rahat lapseen. Useamman perheen kohdalla, vanhempi nipistää omista tarpeistaan, jotta voi antaa lapselleen enemmän. Usein vanhempien tavoite on pitää lapselle mahdollisimman vakaa ympäristö ja selkeä arkirutiini. Vapaa-ajan harrastuksiin vanhemmilla harvoin enää on energiaa, vaikka niihin voisikin saada taloudellista tukea.” (V2)

Aineisto-otteessa vastaaja (V2) kuvaa, miten aivan tavalliset arkiset tilanteet kuten kodinkoneen yllättävä hajoaminen voivat pienituloisissa yksinhuoltajaperheissä edellyttää velan ottamista tai taloudellisen tuen hakemista sosiaalitoimesta. Vanhemmat myös tinkivät omista välttämättömistä tarpeistaan turvatakseen lapsille mahdollisimman vakaan arjen, ja tämä vaikuttaa vanhempien omaan hyvinvointiin ja jaksamiseen.

Yksinhuoltajuuden on aiemmassa tutkimuksessa todettu olevan riskitekijä lapsiperheköyhyydelle. Laajassa, 20 eri valtion tietoja tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin, että yksinhuoltajaperheissä, joissa yksinhuoltaja on nainen, äidin työllisyystilanteella oli merkittävä vaikutus perheen köyhyysriskiin. Suomessa köyhyysriski oli noin 16 kertaa suurempi niissä yksinhuoltajaperheissä, joissa äidin työllisyystilanne oli heikompi. (Gornick & Jäntti 2012, 563, 565.)

Mielenterveysongelmat ja riippuvuudet nousivat myös aineistossa esille taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavina tekijöinä. Mielenterveyden ja riippuvuuksien sekä taloudellisen tilanteen välisten yhteyksien tarkastelussa on omat haasteensa. Ensimmäiseksi nousee kysymys,

aiheuttavatko mielenterveysongelmat ja riippuvuudet köyhyyttä vai lisääkö köyhyys riskiä mielenterveysongelmien ja riippuvuuksien syntymiseen, tai onko näiden kahden välillä ylipäätään syy-yhteyttä. Aikaisempi tutkimus, erityisesti vuosina 1987 ja 1997 syntyneiden kohorttitutkimukset, tukevat kuitenkin näkemystä siitä, että lapsuudenaikainen köyhyys heikentää lasten mielenterveyttä, ja tällä on vaikutuksia myös aikuisuuteen saakka (Salmi 2020, 39–41).

”Lapsiperheiden eli vanhempien peliriippuvuus ja erilaiset mielenterveysongelmat ja riippuvuudet. Niitä tulee vastaan. Vuokria ei makseta ja on toistuvia häätöjä. Ei kyetä huolehtimaan lasten turvallisista ja muutetaan usein hädön saatua. Kieltäydytään toisinaan tarjotusta avusta. Ei suostuta aina vanhojen vuokravelkojen lyhentämiseen.” (V5)

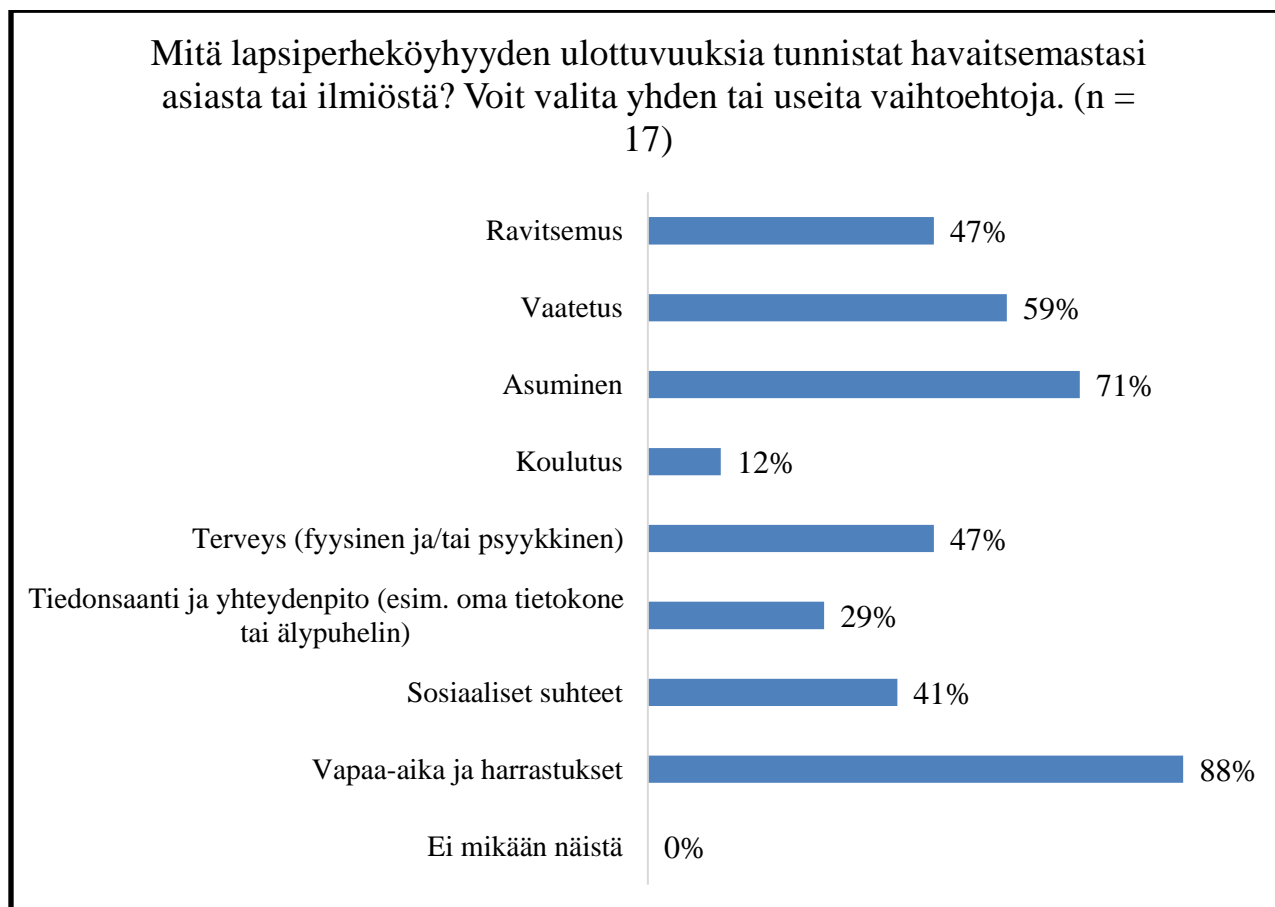
Aineisto-otteessa vastaaja (V5) kuvaa vuokravelka- ja häätötilanteisiin liittyviä haasteita työskentelyssä vanhempien kanssa, joilla on mielenterveysongelmia tai riippuvuuksia. Aineisto-otteesta ei ilmene tarkemmin, miten asiakkaat mahdollisesti ovat perustelleet kieltäytymistään tarjotusta avusta tai vuokravelkojen lyhentämisestä. Toistuvat muutot puolestaan saattavat kertoa asiakkaiden pyrkimyksistä ratkaista häätötilanteita itsenäisesti huolimatta siitä, että vanhat, maksamattomat vuokravelat voivat myöhemmin muodostua esteeksi uuden asunnon saannille.

Lapsiperheköyhyydelle altistavien yksilö- ja perhekohtaisten elämäntilanteiden ohella vastaajat toivat esille myös sosiaalipoliittisen ja yhteiskunnallisen tilanteen vaikutuksia lapsiperheiden taloudelliseen tilanteeseen. Sosiaaliturvaleikkausten, yleisten hintojen nousun ja asumismenojen nousun nähtiin osaltaan vaikuttaneen siihen, että perheiden avuntarve on kasvanut.

5.3 Vanhempien palvelutarpeet

Toinen tutkimuskysymykseni koski sitä, millaisia palvelutarpeita perheen vanhemmilla on. Tiedonkeruulomakkeella vastaajilta kysyttiin heidän arviotaan siitä, mitä lapsiperheköyhyyden ulottuvuuksia he tunnistavat raportoimastaan asiasta tai ilmiöstä. Ulottuvuudet mukailevat Unicefin (2020) lapsen oikeuksiin pohjautuvaa määrittelyä lapsiperheköyhyyden ulottuvuuksista (ks. esim. Delamonica 2023, 1163–1164). Ulottuvuuksista on poistettu juomaveden puhtauteen ja jäteveden käsittelyyn liittyvät kansanterveysolosuhteet, sillä Suomen olosuhteissa ne eivät ole

tarkoituksenmukaisia. Kysymys on suunniteltu kartoittamaan sitä, millaisia puutteita eri ulottuvuuksissa perheen lapset kohtaavat, mutta se antaa viitteitä myös vanhempien palvelutarpeista heidän pyrkiessään turvaamaan lapsille vakaan arjen.

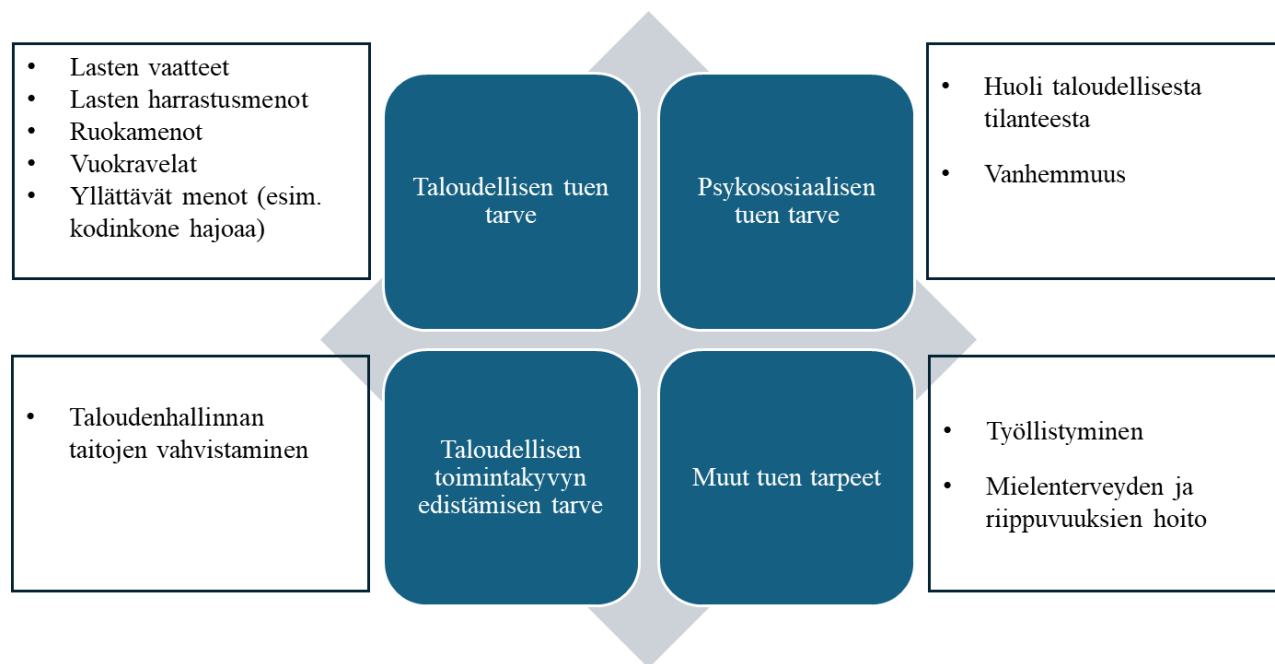

Kuvio 10. Lapsiperheköyhyyden ulottuvuudet

Kuvio 10 havainnollistaa, että vapaa-aikaan ja harrastuksiin sekä asumiseen liittyvät ulottuvuudet olivat aineistossa yleisimmin raportoituja. Ravitsemukseen, vaatetukseen ja terveyteen liittyvät ulottuvuudet olivat seuraavaksi eniten raportoituja. Kyseessä oli monivalintakysymys, joten vastausten tulkitsemisessa on huomioitava, että prosenttiosuudet kuvaavat sitä, kuinka moni vastaajista on valinnut ainakin kyseisen vaihtoehdon. Sama vastaaja on voinut valita useita eri vaihtoehtoja.

Uloottuvuudet kertovat tuen tarpeista, eli ne ulottuvuudet, joissa on haasteita, kertovat myös siitä, mihin tukea tarvitaan. Palvelutarpeet saattoivat liittyä myös köyhyyden taustalla oleviin tekijöihin

kuten työttömyyteen. Avovastauksissa nousi esille hyvin samankaltaisia tuen tarpeita kuin lapsiperheköyhyyden taustatekijöitä ja ulottuvuuksia kartoittavissa kysymyksissä. Olen jakanut vanhempien palvelutarpeet aineiston perusteella neljään eri teemaan, jotka ovat 1) taloudellisen tuen tarve 2) psykososiaalisen tuen tarve 3) taloudellisen toimintakyvyn edistämisen tarve ja 4) muut tuen tarpeet.

Kuvio 11. Vanhempien palvelutarpeet

Nuorten palveluissa ja aikuissosiaalityössä asioivilla lapsiperheiden vanhemmilla taloudellisen tuen tarpeet näyttäytyivät moninaisina. Taloudellisen tuen tarve liittyi esimerkiksi lasten vaatteisiin, harrastusmenoihin, ruokaan ja vuokravelkoihin. Vastajat toivat esille myös yllättävien menojen, kuten kodinkoneiden hajoamisen, horjuttavan perheiden taloutta.

Köyhyys rajoittaa niitä kulutusvalintoja, joita yksilön on mahdollista tehdä. Kierrätetyt tuotteet ovat usein edullisempia kuin uutena ostetut, mutta aineistossa tuotiin esille myös, että kierrätetyt tai käytetyt tuotteet saatetaan kokea alentaviksi tai niitä ei muista syistä haluta käyttää. Lisäksi, jos kyseessä on viralliselta taholta kuten aikuissosiaalityöstä saatu taloudellinen tuki, tuen myöntäjä määrittelee, millaisessa muodossa tuki annetaan, esimerkiksi rahana tilille tai maksusitoumuksena.

Seuraavassa aineisto-otteessa vastaaja (V17) nostaa esille paperittomien lapsiperheiden erityisen haastavan aseman suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä.

”Ns. paperittomien perheiden lapset elävät tilanteessa, jossa perheen tulona on ainoastaan Kelan myöntämä tuki välttämättömään ravintoon ja lääkkeisiin sekä sosiaalihuollosta haettava ehkäisevä toimeentulotuki. Vaikka välttämätön ravinnon saanti turvataan, rajautuu perheiden mahdollisuus ostosten tekemiseen vain tiettyihin kaappoihin, koska tuki myönnetään maksusitoumuksina. Asiakkaat ovat kuvanneet maksusitoumuksilla hoidettavia ostostapahtumia nöyryyttävinä. Kun tuet myönnetään pääsääntöisesti maksusitoumuksina, on taskurahan antaminen lapsille esimerkiksi koulun kioskipäiviin vaikeaa - jos välttämättömän tuen varassa elävän perheen toimeentulosta voi sellaista ylipäättään irrottaa. Usein pitkäkestoiksi venyvät tilanteet kuormittavat perheitä eivätkä mahdollista varautumista käytännössä minkäänlaisiin yllättäviin menoihin.” (V17)

Vastaaja (V17) kuvaa osuvasti, että vaikka paperittomien perheiden välttämätön ravinnonsaanti turvataan, tuen myöntämisen tavat rajaavat perheen itsemääräämisoikeutta esimerkiksi sen osalta, missä kaupassa he voivat asioida. Maksusitoumuksella asioiminen herättää asiakkaissa myös esimerkiksi nöyryytyksen tunteita, mikä on ymmärrettävää, sillä se poikkeaa tavanomaisista maksutavoista (maksukortti tai käteinen) ja tätä kautta kiinnittää eri tavalla kassatyöntekijän ja muiden kaupassa asioivien huomion. Perheiden on myös käytännössä mahdotonta varautua yllättäviin menoihin, kun myönnetty tuki kattaa vain aivan välttämättömät ruoka- ja lääkemenot.

Heikko taloudellinen tilanne kuormittaa vanhempia psyykkisesti ja tuottaa psykososiaalisen tuen tarvetta. Psykososiaalinen tuki on kokonaisvaltaista, asiakkaan ja hänen sosiaalisen ympäristönsä huomioivaa työskentelyä, jonka keskeisiä lähtökohtia ovat luottamus, läsnäolo ja pyrkimys ymmärtää asiakkaan kokemusmaailmaa (ks. esim. Granfelt & Kiuru 2023, 175–177; Kuusisto & Ranta 2020, 113–114). Aineistossa vastaajat toivat esille vanhempien huolta perheen taloudellisesta tilanteesta ja sen vaikutuksista vanhemmuuteen.

”Tuloerojen kasvu näkyy esim. siinä että koulu - ja some tuottaa vaatimuksia tietystä vaatetuksesta ja ulkonäöstä, joka maksaa ja nuoren arvo määrittyy muiden nuorten silmissä sillä onko näitä vai ei. Vanhempien väsymys sekä toimintakyky, jatkuva selviytyminen sekä myöskin tavoite ulkoisesti olla samanarvoinen kuin (muka) muut, saattaa velkaannuttaa perhettä (auto, kalliit puhelimet, vaatetus, asuinalue, kodin sisustus, ulkonäkö esim. kauneuteen liittyen) siten että tinkiä täytyy tarpeellisista asioista tai vuokra jää maksamatta. Taloushuolet rasittavat paljon ihmisen psyykeä ja vaikuttaa siihen miten vanhemmat jaksavat lapsiaan. Yhteiskunnan tukiverkkoja rapautetaan koko ajan ja se näkyy siinä ettei perheet saa apua ja tukea ajoissa.” (V15)

Aineisto-otteessa vastaaja (V15) tuo esille, miten erilaisten sosiaalisten ympäristöjen (koulu ja sosiaalinen media) luomat paineet vaikuttavat perheen kulutusvalintoihin, aiheuttavat huolta taloudellisesta tilanteesta ja kuormittavat vanhempia psyykkisesti. Sosiaalisen ympäristön ja pienituloisuuden on todettu vaikuttavan vanhempien uupumukseen myös aiemmassa tutkimuksessa. Suomalaisten vanhempien uupumusta tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin, että ne vanhemmat, jotka raportoivat enemmän sosiaalisesta ympäristöstä omaksuttua täydellisyiden tavoittelua, olivat kaikkein uupuneimpia. Uupumusta lisäsi entisestään se, jos vanhempi kertoi lisäksi, että hänellä on omasta itsestä lähtöisin olevaa täydellisyiden tavoittelua. Lisäksi uupumuksen määrään vaikuttivat merkitsevällä tavalla vanhemman sukupuoli, ikä, työllisyystilanne ja taloudellinen tilanne sekä se, oliko perheessä erityislapsi. Korkeampi uupumisriski oli naisilla, nuorilla vanhemmilla, työttömillä ja heikossa taloudellisessa tilanteessa olevilla vanhemmilla sekä vanhemmilla, joiden perheessä oli erityislapsi. (Sorkilla & Aunola 2019, 654–656.)

Vastaajat nostivat esille havaintojaan siitä, kuinka epävakaita ja kuormittavia pienituloisten lapsiperheiden vanhempien elämäntilanteet ovat ja miten tämä kuormittavuus näkyy vanhempien toiminnassa, kun he yrittävät ratkaista taloudellisesti haastavia tilanteita. Olen tulkinut tämän tarpeena taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiselle.

”Asiakkaani ovat nuoria aikuisia ja osalla on lapsia. Useammalla vanhemmalla on toisen asteen tutkinto käymättä ja harva elää lapsen toisen vanhemman kanssa. Työt ovat määräaikaista ja epävakaita, joka tekee tulotasosta hyvin epävakaa. Lisäksi nämä nuoret vanhemmat ovat usein riippuvaisia perustoimeentulosta, joka on viimesijainen etuus ja tiukka etuus. Vanhempainpäiväraha tai kotihoidontuki harvoin riittää kattamaan perheen perustoimentulotuessa katettavat menot yksinhuoltajaperheessä. Kelalta etuudet tulevat 3–4 krt kuukaudessa (kuun alussa perustoimeentulotuki ja yleinen asumistuki, lapsilisä maksetaan omana päivänä, kotihoidontuki/vanhempainpäiväraha omana päivänä, elatustuki mahdollisesti lisäksi), joka tekee rahan säätelystä vaikeata, esim. mitkä laskut maksetaan mistä etuudesta. Lapsiperheeksi on valmiiksi jo erittäin kuormittavaa.” (V2)

Aineisto-otteessa vastaaja (V2) havainnollistaa lapsiperheiden taloudellisten tilanteiden haavoittuvaisuutta sekä rahankäytön suunnittelun haastavuutta silloin, kun vanhempien työtilanne vaihtelee tai Kelan etuudet maksetaan eri päivinä. Taloudellisen tilanteen epävakaus ja ennakoimattomuus vaativat aivan eri lailla kykyä suunnitella perheen taloutta kuin tilanteissa, joissa perheen tulot ovat vakaat ja säännölliset.

Aikuissosiaalityössä vanhempien taloudellista toimintakykyä voidaan edistää erilaisin tavoin. Työskentelyssä on tärkeää huomioida sen oikea-aikaisuus sekä perheen yksilöllinen tilanne. Työskentelyyn voi sisältyä esimerkiksi vanhempien taloudellisen pärjäämisen ja taloudellisen itseluottamuksen vahvistaminen. Taloudellisen toimintakyvyn edistämiseen tähtävällä työskentelyllä on todettu olevan positiivisia vaikutuksia perheiden tilanteisiin, mutta työskentelyn pääpaino on edelleen usein rahanhallinnassa ja velkojen lyhentämisessä. Tulevaisuudessa katse olisikin tärkeää kiinnittää taloudellisen selviytymisen ohella myös siihen, miten sosiaalityössä voitaisiin edistää perheiden taloudellista hyvinvointia. (Viitasalo ym. 2023, 515.)

Pienituloisten lapsiperheiden vanhempien muut aineistossa esiin nousseet tuen tarpeet liittyivät työllistymiseen, mielenterveysongelmiin ja riippuvuuksiin. Vastauksissa tuotiin esille, että osalla vanhemmista työttömyys on pitkittynyttä ja osalla työt ovat määräaikaista ja epävakaita. Vähävaraisten lapsiperheiden kokemuksia taloudellisesta avusta väitöstutkimuksessaan tarkastellut Aino Sarkia (2024, 158–160) tuo myös esille, että useilla tutkimukseen osallistuneilla vanhemmilla oli talousvaikeuksien lisäksi haasteita mielenterveydessä ja jaksamisessa, ja haasteet avunsaannissa lisäsivät kuormitusta. Sosiaalityössä olisikin keskeistä tunnistaa kokonaisvaltaisesti asiakkaan elämässä vaikuttavat kuormitustekijät ja niiden väliset suhteet, jotta tuki voitaisiin suunnitella mahdollisimman yksilöllisesti asiakkaan tarpeet huomioiden.

5.4 Ammattilaisten esittämät ratkaisu- ja kehittämis ehdotukset

Kolmas tutkimuskysymyksenäni oli, millaisia palveluita tai toimenpiteitä tarvittaisiin, jotta vanhempien palvelutarpeisiin voitaisiin vastata nykyistä paremmin. Vastaajat toivat esille monipuolisesti erilaisia ratkaisu- ja kehittämis ehdotuksia. Sosiaaliturvan tason vahvistamiseen, koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksien parantamiseen ja asumismenojen laskemiseen liittyvät ehdotukset korostuivat vastauksissa. Tämä ei ollut yllättävää huomioiden, että taloudelliseen tukeen ja työllistymiseen liittyvät tuen tarpeet nousivat esille myös vanhempien palvelutarpeissa.

Olen jaotellut vastaajien esittämiä ratkaisu- ja kehittämis ehdotuksia tarkemmin kuvioon 12 sen mukaan, millä tasolla niitä olisi ensisijaisesti mahdollista lähteä edistämään. Jaottelu ei ole täysin tyhjentävä, ja useita ehdotuksia on varmasti mahdollista viedä eteenpäin myös muilla tasoilla.

Kansallinen taso (poliittinen päätöksenteko)	Helsingin taso (julkiset, yksityiset ja kolmannen sektorin toimijat)	Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala (sote-palvelut)
Sosiaaliturvan vahvistaminen	Koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksien parantaminen	Taloudellisen tilanteen puheeksi oton lisääminen
Kelan myöntämien sosiaalietuuksien maksu samana päivänä	Tuki työn ja lastenhoidon yhdistämiseen	Talous- ja velkaneuvonnan palvelujen lisääminen
	Asumismenojen laskeminen pääkaupunkiseudulla	Lasten, nuorten ja perheiden palveluihin panostaminen
Kaikilla tasoilla		
Lapsierityisyyden huomioiminen ja sen ensisijaisuus lapsiperheitä koskevassa päätöksenteossa		
Kriittisen poliittisen tietoisuuden lisääminen yhteiskunnassa		
Köyhyyden ylisukupolvisuuden katkaiseminen		

Kuvio 12. Vastaajien ratkaisu- ja kehittämis ehdotukset

Kansallisen tason ratkaisuehdotuksissa vastaajat nostivat esille ensisijaisten etuuksien tason nostamisen, asumistukeen kohdistuvien leikkausten perumisen ja Kelan etuuksien maksupäivien muuttamisen siten, että etuudet maksettaisiin samana päivänä, jolloin rahankäyttöä ja laskujen maksua olisi helpompi suunnitella etukäteen.

Helsingin tason ehdotuksia olivat koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksien parantaminen, tuki työn ja lastenhoidon yhdistämiseen sekä asumismenojen laskeminen. Vastaajat toivat esille, että erityisesti yksinhuoltajien on vaikea yhdistää työtä, lastenhoitoa ja lasten päiväkotiin vientiä ja hakua. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tasolla olevia ehdotuksia olivat puolestaan taloudellisen tilanteen puheeksi oton lisääminen, talous- ja velkaneuvonnan palvelujen lisääminen ja lasten, nuorten ja perheiden palveluihin panostaminen. Lapsierityisyyden huomioiminen päätöksenteossa, köyhyyden ylisukupolvisuuden katkaiseminen ja kriittisen poliittisen tietoisuuden lisääminen yhteiskunnassa taas läpileikkaavat kaikki tasot. Kriittisen poliittisen tietoisuuden lisäämisellä viitattiin aineistossa siihen, että ihmisten tietoisuutta esimerkiksi työttömyyden ja köyhyyden taustalla vaikuttavista yhteiskunnallisista mekanismeista ja poliittisen päätöksenteon vaikutuksista tulisi lisätä.

”Ilmiö on laaja ja koen ettei siihen ole yksiselitteistä ratkaisua. Köyhyys ja syrjäytyminen on usein myös ylisukupolvista ja se pitäisi saada katkaistua. Lasten- ja nuorten sekä perheiden palveluihin tulisi panostaa ja ensisijaistaa syrjäytymisvaarassa olevat. Koulutus ja työllisyysmahdollisuuksien lisääminen on myös ensisijaista.” (V4)

Kuten vastaaja (V4) osuvasti kuvaa, lapsiperheköyhyys on ilmiönä laaja eikä siihen ole yksinkertaisia ratkaisuja. Vastaaja nostaa esille tarpeen katkaista köyhyyden ylisukupolvisuus sekä kohdistaa palveluja ensisijaisesti syrjäytymisvaarassa oleville lapsille, nuorille ja perheille. Tämä on tärkeä näkökulma ja edellyttää myös palveluilta kykyä tunnistaa nämä lapset ja perheet.

”Ei ole lapsiperheiden vika, että asuminen on ylikallista pääkaupunkiseudulla. Ja kai täällä pääkaupunkiseudullakin pitää lapsiperheiden pystyä asumaan. Silloin asumisen kulujen tulisi pienentyä ja tukien kasvaa, jotta pienituloiset esim. yksinhuoltajat pärjää asumisen kulujen kanssa.” (V13)

Asuntojen vuokrat ovat nousseet Helsingissä vuodesta 2015 lähtien keskimäärin 1,5 % vuodessa. Vuonna 2024 vuokrat nousivat 2,5 %. Suhteellisesti vuokrien nousu on nopeinta keskustan ulkopuolella, mutta keskusta-alueella vuokrataso on korkein. (Helsingin kaupunki 2024a.) Hallitus on puolestaan kohdistanut yleiseen asumistukeen 1.4.2024 alkaen useita leikkauksia kuten

perusomavastuun suureneminen, asumistuen korvausprosentin pieneneminen, ansiotulovähennyksen poisto ja Helsingissä huomioon otettavien asumismenojen enimmäismäärän pieneneminen (Kela 2023). Kuten vastaaja (V13) pohtii, tilanteen tulisi olla juuri päinvastainen, eli asumiskulujen tulisi laskea ja etuuksien kasvaa, jotta pienituloisilla lapsiperheillä olisi mahdollisuus asua Helsingissä tai pääkaupunkiseudulla ilman, että korkeat asumismenot vaarantavat perheen muun talouden.

6. Pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, miten lapsiperheköyhyys näkyy Helsingissä nuorten palvelujen ja aikuissosiaalityön ammattilaisten asiakastyön havainnoissa. Tavoitteena oli selvittää, millaisia köyhyyden taustalla olevia elämäntilanteita ja palvelutarpeita perheen vanhemmilla on sekä millaisia palveluita tai toimenpiteitä tarvittaisiin, jotta näihin palvelutarpeisiin voitaisiin vastata nykyistä paremmin.

Tulosten perusteella pienituloisten perheiden vanhemmilla on usein samanaikaisesti monia köyhyydelle altistavia riskitekijöitä tai haavoittavia elämäntilanteita, kuten työttömyys, yksinhuoltajuus tai mielenterveyden ongelmia. Huoli perheen taloudellisesta tilanteesta kuormittaa vanhempia ja heijastuu myös vanhemmuuteen.

Hallituksen sosiaaliturvaan kohdistamat leikkaukset ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden lisääntyminen ovat tulosten perusteella myös heikentäneet lapsiperheiden taloudellisia tilanteita ja hyvinvointia. Sosiaalisen median luomat paineet ylläpitää ulkoisesti tietynlaista, kallista elämäntyyliä, lisäävät vanhempien kokemaa taloudellista huolta ja saattavat johtaa taloudellisesti kestävämpiin kulutusvalintoihin. Helsingin kallis vuokrataso ja yleinen hintojen nousu ovat heikentäneet lapsiperheiden taloudellisia tilanteita.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat aiempien lapsiperheköyhyyttä käsittelevien tutkimusten havaintoja siitä, kuinka moniulotteisesti köyhyys vaikuttaa perheiden elämän eri osa-alueisiin (esim. Kaittila ym. 2022). Aikuissosiaalityön näkökulmasta tulokset nostavat esille tarpeen lapsiperheiden vanhempien kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen ja köyhyyden moninaisten vaikutusten tunnistamiseen (ks. myös Sarkia 2024, 229). Vanhempia kohtaavien ammattilaisten on tärkeää ottaa taloudellinen tilanne rohkeasti puheeksi ja mahdollistaa avoin, luottamuksellinen keskustelu, jossa on tilaa myös asiakkaiden taloudellisia asioita koskeville tunteille ja huolille.

Tällä sosiaalityön erikoistumisopintojen lopputyön tutkimuksella on myös rajoitteensa. Kyselylomakeaineisto oli määrällisesti melko pieni, joten tulokset eivät ole yleistettävissä laajemmin. Ne ovat kuitenkin hyvin samansuuntaisia aiemman lapsiperheköyhyyttä käsittelevän

tutkimuksen havaintojen kanssa, joten niistä on mahdollista saada viitteitä vanhempien palvelutarpeista ja näihin vastaamisesta. Tiedonkeruu toteutettiin sähköisellä kyselylomakkeella, joten se olisi mahdollista toistaa myös myöhemmin. Esimerkiksi Helsingin sisäisten alueellisten erojen tarkastelu voisi tuoda uusia näkökulmia aiheeseen, mikäli vastausmäärä olisi suurempi ja alueelliset erot alkaisivat näkyä siinä.

Keskeisinä ratkaisu- ja kehittämissuhteina vastaajat toivat esille sosiaaliturvan vahvistamisen, vanhempien koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksien parantamisen, asumismenojen laskemisen, taloudellisen tilanteen puheeksi oton lisäämisen ja talous- ja velkaneuvonnan palvelujen lisäämisen. Kehittämissuhteita on mahdollista edistää monilla eri tasoilla. Sosiaalityössä voidaan tehdä vaikuttamistyötä poliittisten päättäjien ja vuokranantajatahojen suuntaan lapsiperheiden taloudellisten tilanteiden parantamiseksi. Asiakastyössä vanhempia kohdattaessa on mahdollista lisätä taloudellisen tilanteen puheeksi ottoa. Moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen vanhempien yksilölliset tilanteet huomioiden voisi myös sujuvoittaa vanhempien palvelupolkuja ja edistää tuen oikea-aikaisuutta.

Lapsiperheköyhyys on aiheena hyvin ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä, sillä hallituksen sosiaaliturvaleikkaukset ja sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuvat toteutuneet ja suunnitellut leikkaukset, yleinen hintojen nousu, työllisyyden lisääntyminen ja kansainvälisen talouden epävakaus voivat kaikki osaltaan vaikuttaa vaikeasti ennakoitavilla tavoilla lapsiperheiden taloudellisiin tilanteisiin. Tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon resursseja vähennetään ja samanaikaisesti perheiden palvelutarpeet kasvavat, olisi tulevaisuudessa tärkeää tarkastella esimerkiksi sitä, millaiset moniammatilliset verkostot ja yhteistyön muodot ovat pystyneet tehokkaimmin tukemaan lapsiperheitä.

Lähteet

Bask, M., Haapakorva, P., Gissler, M., & Ristikari, T. (2021). Growing up in economic hardship: The relationship between childhood social assistance recipiency and early adulthood obstacles. *International Journal of Social Welfare*, 30(2), 130–139. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1111/ijsw.12444>

Bessell, S. (2021). Rethinking Child Poverty. *Journal of Human Development and Capabilities*, 23(4), 539–561. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1080/19452829.2021.1911969>

Bradshaw, J. (2015). Child Poverty and Child Wellbeing in International Perspective. Teoksessa Fernandez, E., Zeira, A., Vecchiato, T., & Canali, C. (toim.). *Theoretical and empirical insights into child and family poverty : Cross national perspectives* (s. 59–70). Springer International Publishing AG.

De Fresnes, T., Stenroos, M. & Särkkä, N. 2024. Näin hallitus on leikannut ja leikkaa vielä lisää – katso tästä puhutuimmat kohteet. Yle Uutiset 3.9.2024. Viitattu 28.3.2025. <https://yle.fi/a/74-20109011>

Delamonica, E. (2023). Measuring human rights? Vernacularisation and paradoxes of measurement in child poverty estimation. *International Journal of Human Rights*, 27(7), 1154–1179. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1080/13642987.2022.2153123>

Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A. & Kääriäinen, M. 2022. Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede*. 34 (4), 215–225.

Eskelinen, N. & Sironen, J. (2017). *Köyhyys. Syitä ja seurauksia*. Suomen köyhyiden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. Kuopio: Grano Oy. <https://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2013/04/Koyhyys-syita-ja-seurauksia-2017.pdf>

Eskola, J. & Suoranta, J. (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Gornick, J. C., & Jäntti, M. (2012). Child poverty in cross-national perspective: Lessons from the Luxembourg Income Study. *Children & Youth Services Review*, 34(3), 558–568. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1016/j.childyouth.2011.10.016>

Granfelt, R. & Kiuru, H. (2023): Psykososiaalinen käsitteenä ja haavoittuvien elämäntulkujen kehiksenä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 31(2), 163–181.

Hakovirta, M., & Rantalaiho, M. (2012). *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. Kelan tutkimusosasto. <http://hdl.handle.net/10138/37848>

Helsingin kaupunki. (2024a). Asuntojen vuokrat. Verkkosivu. Viitattu 11.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://kaupunkitieto.hel.fi/fi/asuminen/asuntomarkkinat/asuntojen-vuokrat>

Helsingin kaupunki. (2024b). Lapsiperheiden toimeentulo. Verkkosivu. Viitattu 11.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://kaupunkitieto.hel.fi/fi/lapset-ja-nuoret/lapsiperheiden-toimeentulo>

Helsingin kaupunki. (2025a). Eriarvoisuuden vähentäminen ja segregatio. Verkkosivu. Viitattu 1.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://kestavyys.hel.fi/eriarvoisuuden-vahentaminen/>

Helsingin kaupunki. (2025b). Sosiaalinen raportointi. Verkkosivu. Viitattu 8.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.hel.fi/fi/paatoksenteko-ja-hallinto/kaupungin-organisaatio/kaupungin-julkaisut/sosiaali-ja-terveyspalveluiden-julkaisut/sosiaalinen-raportointi>

Helsingin seudun avoimet tilastotietokannat. (n.d). *Hyvinvointitilastot / Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä / Aluetiedot / 2. 006h -- Pienituloisissa asutokunnissa asuvat lapset peruspiirin mukaan 2010-*. Helsingin kaupunki. Viitattu 11.4.2025.

Haettu osoitteesta:

https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/Hyvinvointitilastot_lanu_alue/hyv_alue_006h.px/table/tableViewLayout1/

Hiilamo, A., Keski-Säntti, M., Kääriälä, A., & Hiilamo, H. (2021). *Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät: rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997*. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö: Iltan tutkimuksia 2021:2. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7458-01-3>

Hussi, T. (2025). Helsingin kaupunki – Suomen kestävän kasvun ohjelma. Verkkosivu. Viitattu 8.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/helsingin-kaupunki-suomen-kestavan-kasvun-ohjelma>

IFSW = International Federation of Social Workers. (2014). Global Definition of Social Work. Verkkosivu. Viitattu 13.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itila. (2023). Itilan hankkeet. Verkkosivu. Viitattu 12.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://itla.fi/toiminta/hankkeet/>

Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.

Järvinen, A. (2023). *SOSTE selvitti hallituksen leikkausten vaikutukset maakunnittain – Lähes 17 000 uutta alaikäistä tippuu köyhyysrajan alle*. Suomen sosiaali ja terveys ry SOSTE 14.11.2023. Verkkosivu. Viitattu 28.3.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutukset-maakunnittain-lahes-17-000-uutta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/>

- Kaittila, A., Moisio, M., Viitasalo, K., Isoniemi, H., Välimäki, S. & Hakovirta, M. (2022). Lapsiperheiden vahvat rahataidot (VaRa) -intervention kehittäminen ja tutkimus. *Kasvun tuki - aikakauslehti* 2/2022. Haettu osoitteesta: <https://kasvuntuki.fi/aikakauslehti/julkaisut/kaittila/>
- Kallio, J. & Hakovirta, M. (2020). Johdanto: Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa M. Hakovirta & J. Kallio (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 7–36). Tampere: Vastapaino.
- Kangas, O., Ritakallio, V., & Kela. Tutkimusosasto. (2008). *Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa*. Kela, Kelan tutkimusosasto. <http://hdl.handle.net/10250/3426>
- Kannasoja, S. & Ruonakangas, S. (2023). Julkisen sektorin sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa K. Närhi, S. Kannasoja, T. Kokkonen, N. Rantamäki, & S. Ruonakangas (toim.), *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa* (s. 94–105). Jyväskylän yliopisto. SoPhi, 154. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0>
- Kela. (2023). *Yleinen asumistuki pienenee vuonna 2024, ja sen maksaminen omistusasuntoihin päättyy vuonna 2025*. Julkaistu 13.12.2023. Verkkosivu. Viitattu 11.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.kela.fi/ajankohtaista/yleinen-asumistuki-pienenee-vuonna-2024-ja-sen-maksaminen-omistusasuntoihin-paattyy-vuonna-2025>
- Kiernan, K. E., & Mensah, F. K. (2011). Poverty, family resources and children's early educational attainment: The mediating role of parenting. *British Educational Research Journal*, 37(2), 317–336. <https://doi.org/10.1080/01411921003596911>
- Kivipelto, M. (2021). *Rakenteellisen sosiaalityön katsaus*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL: Työpaperi 16/2021. <https://www.julkari.fi/handle/10024/142735>
- Kivipelto M, Elovainio M (2024) *Aikuissosiaalityön tilannekuva 2024 – kyselyn tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti 26/2024. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-329-4>
- Korhonen, V. & Sulavuori, M. (2022). Rakenteellisen sosiaalityön johtaminen (Case Helsinki). Teoksessa E. Liukko, H. Muurinen, T. Kokkonen & V. Santalahti (toim.), *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, 59–66. <https://www.julkari.fi/handle/10024/143940>
- Koskinen, V. (2025) Rakenteellisen sosiaalityön raportoinnin kehittäminen -projekti. Verkkosivu. Viitattu 8.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/rakenteellisen-sosiaalityon-raportoinnin-kehittaminen-projekti>
- Kuusisto, K. & Ranta, J. (2020): Psykososiaalisen päihdetyön asema Suomessa 1900-luvulta nykypäivään. Teoksessa Moilanen, J., Annola, J. & Satka, M. (toim.): *Sosiaalityön käänneet*. Jyväskylä: SoPhi, 112–133. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8041-2>

Lallukka, T., Kerkelä, M., Ristikari, T., Merikukka, M., Hiilamo, H., Virtanen, M., Øverland, S., Gissler, M., & Halonen, J. I. (2019). Determinants of long-term unemployment in early adulthood: A Finnish birth cohort study. *SSM - population health*, 8, 100410. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2019.100410>

Laki toimeentulotuesta 1412/1997. Finlex. Viitattu 28.3.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1997/1412>

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 621/1999. Finlex. Viitattu 1.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/621>

Mäkinen, L., Virmasalo, I. (2024). Aiempaa tutkimusta köyhyyden mittaamisesta ja lapsiperheiden sosiaaliturvasta. Teoksessa Jauhiainen, S. (toim.) *Lapsiperheiden pienituloisuus, sosiaaliturva ja asumisjärjestelyt: LAPSOSET-hankkeen loppuraportti*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:35, s. 15–31. Haettu osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165895/VNTEAS_2024_3_5.pdf

Närhi, K., Rantamäki, N., Kannasohja, S., Kokkonen, T. & Ruonakangas, S. (2023). Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön. Teoksessa K. Närhi, S. Kannasoja, T. Kokkonen, N. Rantamäki, & S. Ruonakangas (toim.), *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa* (s. 6–20). Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0>

Ojasalo, K., Moilanen, T., & Ritalahti, J. (2015). *Kehittämistyön menetelmät: Uudenaista osaamista liiketoimintaan* (3.-4. painos.). Sanoma Pro Oy.

Perustuslaki 731/1999. Finlex. Viitattu 1.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/731>

Pohjola, A. (2011). Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa A. Pohjola & R. Särkelä (toim.), *Sosiaalisesti kestävä kehitys* (s. 207–224). Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Pohjola, A. (2014). Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa A. Pohjola, M. Laitinen & M. Seppänen (toim.), *Rakenteellinen sosiaalityö* (s. 16–33). UNIPress.

Rajala, T., Lähteenmäki, L., Kallio, J. (2024). Sosiaalinen raportointi rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottajana. *Yhteiskuntapolitiikka* (3). <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024061250944>

Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., ... & Gissler, M. (2018). *Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. <http://hdl.handle.net/10138/262147>

Salmi, M. (2020). Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa Kallio, J. & Hakovirta, M. (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (s. 37–71). Tampere: Vastapaino.

Sarkia, A. (2024). *Virallinen ja epävirallinen taloudellinen apu vähävaraisten lapsiperheiden vanhempien ja lasten kokemana: Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus*. Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-86-0292-7>

Sitra. n.d. Tulevaisuussanasto: ilmiö. Verkkosivu. Viitattu 1.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/ilmio/>

Sorkkila, M., & Aunola, K. (2020). Risk Factors for Parental Burnout among Finnish Parents : The Role of Socially Prescribed Perfectionism. *Journal of Child and Family Studies*, 29(3), 648–659. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01607-1>

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Finlex. Viitattu 28.3.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/1301>

Sosiaalisia Ilmiöitä -blogi. (n.d.) Verkkosivu. Viitattu 8.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://sosiaalisiailmioita.blogspot.com/>

Suomen virallinen tilasto (SVT). (2024). *Työ ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto 2024:11: Uudenmaan työllisyyskatsaus, marraskuu 2024*. Elinkeino, liikenne ja ympäristökeskus. Haettu osoitteesta: https://www.elykeskus.fi/documents/13166/0/Tkat_FI+%2841%29.pdf/472cb1a6-7aa5-8af4-bba4-260721133330?t=1734512543500

Tilastokeskus. (2024). *Pienituloisia 736 800 vuonna 2023*. Katsaus 17.12.2024. Verkkosivu. Viitattu 28.3.2025. Haettu osoitteesta: <https://stat.fi/julkaisu/cm49y0x3b1wpi07urvc30romg>

Tilastotietokanta Kelasto. (2025). *Tilasto perustoimeentulotuesta (SVT): Perustoimeentulotuen saajakotitaloudet*. Kela. Viitattu 11.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://tietotarjotin.fi/tilasto/2873946/tilasto-perustoimeentulotuesta>

Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living*. Penguin Books.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (uud. laitos). Helsinki: Tammi.

Turtiainen, K., Jäppinen, M. & Stamm, I. (2021). Ihmisoikeudet aikuissosiaalityön lähtökohtana. Teoksessa Matthies, A.-L., Svenlin, A.-R., & Turtiainen, K. (toim.) *Aikuissosiaalityö: Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus* (s. 27–41). Tallinna: Gaudeamus Oy.

Varha. (2025). Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi. Verkkosivu. Viitattu 8.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://www.varha.fi/fi/tietoa-meista/kehittaminen/varsinais-suomen-sosiaalialan-osaamiskeskus-vasso/rakenteellinen-sosiaalityo-ja-sosiaalinen-raportointi>

Viitasalo, K. (2021). Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä. Teoksessa Matthies, A.-L., Svenlin, A.-R., & Turtiainen, K. (toim.) *Aikuissosiaalityö: Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Tallinna: Gaudeamus Oy, s. 218–230.

Viitasalo, K., Kaitsaari, T., Kaittä, A., Moisio, M., & Hakovirta, M. (2023). Promoting financial capability within the field of social work practice among families with children: a systematic review. *European Journal of Social Work*, 27(3), 505–518.
<https://doi.org/10.1080/13691457.2023.2236326>

Virtanen, A. (2025a). Rakenteellinen sosiaalityö. Verkkosivu. Viitattu 8.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://socca.fi/toiminta/rakenteellinen-sosiaalityo>

Virtanen, A. (2025b) Aktiivisuus sosiaalisen raportoinnin työkalun käyttöön nousi huimasti syksyn aikana – lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät huolet korostuivat. Verkkosivu. Viitattu 8.4.2025. Haettu osoitteesta: <https://socca.fi/uutiset/aktiivisuus-sosiaalisen-raportoinnin-tyokalun-kayttoon-nousi-huimasti-syksyn-aikana-lapsen-kehitykseen-ja-hyvinvointiin-liittyvat-huolet-korostuivat>

Liitteet

Liite 1: Tutkimustiedote

Informaatiokirje tutkimuksesta

Suoritan Lapin yliopistossa aikuissosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen erikoistumisopintoja. Opinnäytetyöni aiheena on "Lapsiperheköyhyyden ulottuvuuksia aikuissosiaalityössä – työikäisiä kohtaavien ammattilaisten havaintoja". Tutkimuksessa tarkastellaan, miten lapsi perheköyhyys näkyy Helsingissä nuorten palveluissa ja aikuissosiaalityössä. Tavoitteena on kuvata aikuissosiaalityön ja nuorten palvelujen asiakkaiden lapsiperheköyhyys-ilmiöön liittyviä palvelutarpeita ja tunnistaa mahdollisia palveluaukkoja sekä esittää toimenpide- ja kehittämisehdotuksia, joilla näihin voitaisiin tulevaisuudessa vastata.

Tutkimuksen aineisto kerätään osana Sotepen kestävän kasvun hanketta toteutettavan, lapsiperheköyhyyttä käsittelevän sosiaalisen raportin tiedonkeruuta. Aineisto rajataan siten, että siihen otetaan mukaan vain nuorten palvelujen ja aikuissosiaalityön työntekijöiden vastaukset pois lukien ne vastaajat, jotka ovat kertoneet vastaavansa tiedonkeruuseen yhdessä asiakkaiden kanssa. Aineiston keruun yhteydessä ei kerätä henkilötietoja, sillä tiedonkeruulomake täytetään anonymisti siten, että vastaajan nimi ja sähköpostiosoite eivät tallennu lomakkeelle. Lomakkeelle ei tule kirjoittaa mitään tunnistetietoja (esim. nimi, työyksikkö, paikannimi), mutta jos näitä sinne kuitenkin kirjoitetaan, poistetaan ne aineistosta ennen aineiston analyysia ja tulosten raportointia. Tutkimuksen tulokset raportoidaan siten, ettei kukaan yksittäinen henkilö tai työyksikkö ole niistä tunnistettavissa.

Pyydän sinulta lupaa hyödyntää tämän kyselylomakkeen vastauksiasi erikoistumisopintojeni opinnäytetyössä osana aineistoa. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja voit osallistua lapsiperheköyhyys -sosiaalisen raportin tiedonkeruuseen myös ilman, että annat suostumusta hyödyntää vastauksia tutkimuksessa. Tutkimusaineistoa käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti ja tietoturvallisesti toimialan ohjeistusten mukaisesti. Koska tutkimusaineisto

on osa laajempaa, sosiaalisen raportin tiedonkeruuseen liittyvää aineistoa, se voidaan säilyttää toimialan tarpeiden mukaisesti myös tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Aineisto hävitetään tietoturvallisesti sen mukaan, miten se on toimialan näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Tutkijan omat paperiset muistiinpanot hävitetään tietoturvallisesti (tietosuojajäte) heti tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Tutkimus valmistuu alustavan aikataulun mukaan huhtikuussa 2025 ja se julkaistaan opinnäytteenä (Sosiaalityön erikoistumisopinnot, aikuissosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus, Lapin yliopisto) sekä mahdollisesti erikoistumiskoulutusta koordinoivan Sosnet yliopistoverkoston verkkosivuilla. Tutkimusta ohjaavat Lapin yliopistossa professori Sanna Hautala ja yliopisto-opettaja Sanna-Liisa Liikanen.

Helsinki 21.10.2024

Ystävällisin terveisin,

Annika Tiilikainen

Projektisuunnittelija, laillistettu sosiaalityöntekijä (FM)

Kestävän kasvun hanke

Helsingin sosiaali-, terveystoimi- ja pelastustoimiala

annika.tiilikainen@hel.fi

Liite 2: Tiedonkeruulomake

Sosiaalisen raportoinnin tiedonkeruun lomake: Lapsiperheköyhyys Helsingissä

Tervetuloa osallistumaan lapsiperheköyhyyttä tarkastelevan sosiaalisen raportin tiedonkeruuseen! Vastauslomake on avoinna ajalla 28.10.–10.11.2024.

Lomake täytetään anonyymisti eli nimesi ja sähköpostiosoitteesi eivät tallennu lomakkeelle. Lomakkeen voi täyttää yksin tai yhdessä kollegan, tiimin tai asiakkaiden kanssa. Jos täytät lomakkeen yhdessä asiakkaan kanssa, käy tämä saateteksti asiakkaan kanssa läpi sekä kerro, että raportointiin osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja osallistumisen voi keskeyttää milloin tahansa ilman perusteluja ja ilman, että siitä aiheutuisi asiakkaalle mitään seuraamuksia. Raportoi yksi havainto tai ilmiö kerrallaan. Lomakkeen voi täyttää useita kertoja.

Ethän kirjoita lomakkeelle asiakkaiden henkilötietoja tai muita salassa pidettäviä tietoja. Ethän kirjoita lomakkeelle myöskään sellaisia tietoja itsestäsi tai kollegoistasi, joista yksittäinen työntekijä voisi olla tunnistettavissa.

Vastauksista muodostuvaa aineistoa käytetään sosiaaliseen raportointiin ja mahdollisesti myöhemmin samaa aihetta käsitteleviin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin. Vastausten perusteella laaditaan sosiaalinen raportti, jossa kuvataan lapsiperheköyhyyttä Helsingissä.

Frågorna är på finska men du kan också svara på svenska.

* Pakollinen

Vastaajan perustiedot

1. Palvelukokonaisuus, johon kuulun: *

- SOTEPE: Perhe- ja sosiaalipalvelut (PESO)
- SOTEPE: Terveys- ja päihdepalvelut (TEPA)
- SOTEPE: Sairaala-, kuntoutus- ja hoivapalvelut (SKH)
- SOTEPE: Toimialan yhteiset palvelut (YHPA)
- KASKO: Esi- ja perusopetuksen oppilashuolto ja toisen asteen opiskeluhoolto

2. Perhe- ja sosiaalipalveluissa (PESO) työskentelen *

- Lapsiperheiden hyvinvointi ja terveys
- Lastensuojelu ja perhesosiaalityö
- Nuorten palvelut ja aikuissosiaalityö

- Vammaispalvelut
3. Terveys- ja päihdepalveluissa (TEPA) työskentelen *
 - Terveysasemat ja sisätautien poliklinikka
 - Asumis-, kriisi- ja päihdepalvelut
 - Psykiatria
 - Suun terveydenhuolto
 4. Sairaala-, kuntoutus- ja hoivapalveluissa (SKH) työskentelen *
 - Arviointitoiminta
 - Kotihoito
 - Seniorikeskukset
 - Helsingin sairaala
 5. Toimialan yhteisissä palveluissa (YHPA) työskentelen *
 - Laki-, valvonta- ja yleishallintopalvelut
 - Talous-, strategia- ja suunnittelupalvelut
 - Henkilöstö- ja kehittämispalvelut
 - Tietojohdaminen ja tietohallintopalvelut
 - Tuki-, tila- ja turvallisuuspalvelut
 - Hankinta- ja sopimuspalvelut
 - Viestintäpalvelut ja osallisuus
 6. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla (KASKO) työskentelen *
 - Esi- ja perusopetuksessa
 - Toisella asteella
 7. Täytätkö lomaketta: *
 - Yksin
 - Kollegan kanssa
 - Tiiminä tai työryhmänä
 - Asiakkaan tai asiakkaiden kanssa (mukaan lukien asiakasraadit)
 8. *[Kysymys avautuu vain nuorten palvelujen ja aikuissosiaalityön vastaajille, jotka ovat kertoneet vastaavansa yksin, kollegan tai tiimin kanssa]*

Suostumus vastausten hyödyntämisestä osana sosiaalityön erikoistumisopintojen opinnäytetyötä

Hei! Suoritan Lapin yliopistossa aikuissosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen erikoistumisopintoja, ja opinnäytetyöni käsittelee lapsiperheköyhyyttä. Pyydän lupaa hyödyntää vastauksiasi osana opinnäytetyöni aineistoa. Tutkimukseen on saatu tutkimuslupa Helsingin kaupungilta. Pyytäisin sinua tutustumaan tutkimuksen infokirjeeseen: *[linkki infokirjeeseen]*

Kun olet tutustunut infokirjeeseen pyydän sinua vahvistamaan tai kieltämään suostumuksen tietojen käsittelystä. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kaikkia vastauksia hyödynnetään joka tapauksessa sosiaalisen raportoinnin tiedonkeruussa.

Ystävällisin terveisin,
Annika Tiilikainen,
projektisuunnittelija, Kestävän kasvun hanke *

- Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja suostun antamieni tietojen käsittelyyn tutkimuksessa
- En suostu antamieni tietojen käsittelyyn tutkimuksessa. Ymmärrän, että vastauksiani kuitenkin hyödynnetään sosiaalisen raportoinnin tiedonkeruussa.

Raportoitava asia tai ilmiö

Tässä osiossa kysytään ensin taustatietoja raportoitavasta asiasta tai ilmiöstä, jonka jälkeen voit kertoa siitä tarkemmin omin sanoin. Monivalintakysymyksissä valitse se vaihtoehto tai vaihtoehdot, jotka mielestäsi parhaiten kuvaavat raportoimaasi asiaa tai ilmiötä.

9. Koskeeko vastauksesi koko Helsinkiä vai jotain tiettyä aluetta tai alueita? *

- Koko Helsinkiä
- Tiettyä aluetta tai alueita
- En osaa sanoa tai aluetta ei pysty määrittelemään

10. Valitse alue, jota vastauksesi koskee. Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon. Alueet on jaettu Helsingin suurpiirien mukaan. Voit tarkistaa alueiden sijainnit Helsingin karttapalvelusta: <https://kartta.hel.fi/?link=dBxyPD#> *

- Eteläinen suurpiiri
- Läntinen suurpiiri
- Keskinen suurpiiri
- Pohjoinen suurpiiri
- Koillinen suurpiiri
- Kaakkoinen suurpiiri
- Itäinen suurpiiri
- Östersundomin suurpiiri

11. Koskeeko vastauksesi *

- Yksittäistä lasta, saman perheen lapsia tai yksittäistä perhettä
- Useampaa lasta tai useampaa perhettä

○ Ilmiötä

12. Mitkä taustatekijät ovat mielestäsi vaikuttaneet raportoimaasi asiaan tai ilmiöön? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon. *

- Vanhemman työttömyys
- Vanhemman pienituloisuus
- Vanhempien ero
- Vanhemman sairastuminen tai vammautuminen
- Lapsen sairastuminen tai vammautuminen
- Muutokset perhekoossa (esim. uuden lapsen syntyminen)
- Ylivelkaantuminen
- Hintojen nousu
- Ensisijaisten sosiaalietuuksien alikäyttö tai vaikeus hakea etuuksia
- Ei mikään yllä olevista
- En osaa sanoa

13. Lapsiperheköyhyys voi näkyä eri tavoin: perheellä ei välttämättä ole rahaa ruokaan tai lasten säänmukaisiin vaatteisiin. Mitä alla olevia ulottuvuuksia tunnistat havaitsemastasi asiasta tai ilmiöstä? Voit valita yhden tai useita vaihtoehtoja.

Lähde: mukaillen Unicefin (2020) lapsen oikeuksiin perustuvaa määrittelyä:
<https://data.unicef.org/resources/measuring-and-monitoring-child-poverty/> *

- Ravitseminen
- Vaatetus
- Asuminen
- Koulutus
- Terveys (fyysinen ja/tai psyykinen)
- Tiedonsaanti ja yhteydenpito (esim. oma tietokone tai älypuhelin)
- Sosiaaliset suhteet
- Vapaa-aika ja harrastukset
- Ei mikään näistä

14. Kerro omin sanoin, millaisesta havainnosta tai ilmiöstä on kyse ja miten se näkyy omassa työssäsi. *

15. Miten usein havainto tai ilmiö näkyy työssäsi? Valitse parhaiten sopiva vaihtoehto. *

- Päivittäin
- Viikoittain
- Kuukausittain
- Vuosittain
- En osaa sanoa

16. Onko havaitsemasi asia tai ilmiö mielestäsi lisääntynyt tai vähentynyt viimeisen 12 kk aikana? *

- Lisääntynyt
- Vähentynyt
- Pysynyt samana
- En osaa sanoa

17. Onko sinulla ratkaisu- tai kehitysehdotus havaitsemaasi asiaan tai ilmiöön? Voit kertoa sen tässä.

18. Jäikö jotain sanomatta? Tähän voit halutessasi kirjoittaa, jos sinulla on jotakin muuta lapsiperheköyhyyteen liittyvää, josta haluat kertoa